

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DİL VE KONUŞMA TERAPİSİ ANABİLİM DALI
DİL VE KONUŞMA TERAPİSİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KEKEMELİĞİ OLAN OKUL ÇAĞI ÇOCUKLARDA AKRAN
ZORBALIĞI VE ZİHİN KURAMI İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

Nermin KUCUR

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Özlem OĞUZ

İSTANBUL-2024

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DİL VE KONUŞMA TERAPİSİ ANABİLİM DALI
DİL VE KONUŞMA TERAPİSİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KEKEMELİĞİ OLAN OKUL ÇAĞI ÇOCUKLARDA AKRAN
ZORBALIĞI VE ZİHİN KURAMI İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ**

Nermin KUCUR

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Özlem OĞUZ

İSTANBUL-2024

ÖZET

KEKEMELİĞİ OLAN OKUL ÇAĞI ÇOCUKLARDA AKRAN ZORBALIĞI VE ZİHİN KURAMI İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Bu araştırmada, kekemeliği olan çocukların, kekemelik şiddeti, akran zorbalığına maruz kalma durumları ve zihin kuramı becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, 6-9 yaş aralığında kekemeliği olan 39 çocuk çalışmaya dahil edilmiştir. Verilerin toplanmasında, Demografik Bilgi Formu, Kekemelik şiddeti Değerlendirme Aracı-4-TR, İkinci Düzey Yanlış İnanç Testleri ve Üçüncü Düzey Yanlış İnanç Testleri ve Akran Zorbalığı Anketi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin istatistiksel analizinde IBM SPSS 26.0 paket programı kullanılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda; kekemeliği olan çocukların, KEŞİDA-4-TR puanları ve Akran Zorbalığı puanları arasında, KEŞİDA-4-TR ve Zihin Kuramı test puanları arasında, Akran Zorbalığı puanları ve Zihin Kuramı test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmıştır ($p>0,05$). Kekemeliği olan çocukları fiziksel zorbalık alt puanları ve akran zorbalığı toplam puanları, anne eğitim seviyesine göre farklılaşmaktadır ($p=0,022$). Ayrıca, sözel zorbalık alt puanlarının, baba eğitim seviyesine göre farklılaştığı da görülmüştür ($p=0,023$). Kekemeliği olan çocukların fiziksel cinsiyet alt puanları ve sözel cinsiyet alt puanlarının, erkek cinsiyet gruplarına göre farklılaştığı görülmüştür ($p=0,039$). Kekemeliği olan erkek çocukların zorbalığa maruz kaldığı cinsiyet grubunun, erkekler ve erkek+kızlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kekemelik terapilerinde akran zorbalığı maruziyetlerinin belirlenmesinin çevresel faktörlere ve zihin kuramı becerilerinin değerlendirilmesinin duygular, niyet okuma, çıkarım yapma gibi becerilere yönelik hedeflerin belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünölmüştür.

Anahtar Kelimeler: kekemelik, kekemelik şiddeti, akran zorbalığı, zihin kuramı, okul çağı.

ABSTRACT

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN PEER BULLYING AND THEORY OF MIND IN SCHOOL-AGE CHILDREN WITH STUTTERING

In this study, the aim is to investigate the relationship between stuttering severity, peer bullying experiences, and theory of mind skills in children with stuttering. To this end, 39 children with stuttering aged 6-9 years were included in the study. Data collection involved the use of the Demographic Information Form, Stuttering Severity Instrument-4-TR, Second-Level False Belief Tests, Third-Level False Belief Tests, and Peer Bullying Questionnaire. Statistical analysis of the data obtained was conducted using the IBM SPSS 26.0 software. The assessments revealed that there were no statistically significant relationships between the stuttering severity scores and peer bullying scores, between the stuttering severity and theory of mind test scores, and between peer bullying scores and theory of mind test scores ($p>0.05$). Physical bullying subscale scores and total peer bullying scores in children with stuttering varied according to the mother's education level ($p=0.022$). Additionally, verbal bullying subscale scores varied according to the father's education level ($p=0.023$). It was also observed that physical and verbal bullying subscale scores varied between male and female groups ($p=0.039$). The study concluded that male children with stuttering are exposed to peer bullying primarily in male and mixed-gender (male and female) groups. It is suggested that identifying peer bullying exposure in stuttering therapies and evaluating theory of mind skills may help in setting targets for skills related to emotions, reading intentions, and making inferences.

Keywords: stuttering, stuttering severity, peer bullying, theory of mind, school-age.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitim sürecimde ve tez aşamamda desteğini ve yardımını eksik etmeyen, değerli görüşlerini benimle paylaşan, hep bir adım ileriye taşıyan, disiplini ve bilgisiyle kendisine hayran olduğum kıymetli hocam, tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Özlem OĞUZ'a,

Tez jürimde yer almayı kabul edip değerli vakitlerini ayıran çok sevgili hocalarım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Maral YEŞİLYURT'a ve Doç. Dr. İbrahim Can YAŞA'ya,

Yüksek lisans sürecimin tamamında yanımda olan, yaşadığım zorluklara hep çözüm üreten ve destekleyen, veri toplama ve tez yazma sürecimde yardımlarını esirgemeyen çok sevdiğim arkadaşlarım Dkt. Elif YILMAZ'a, Dkt. Ceren KARNIBÜYÜK'e ve Dkt. Fatma Neva ATALAY'a,

Hayatım boyunca sevgisini, emeğini ve desteğini hiç esirgemeyip bugünlere gelmeme yardımcı olan kıymetli annem Sibel KUCUR'a, babam Vedat KUCUR'a ve miniğim Nesrin KUCUR'a,

Bana öğrenim hayatıma başladığım ilkokul yıllarımdan beri hep kol kanat geren, yol açıp yönlendiren, her zaman bir telefon kadar uzağımda olan çok sevdiğim canım öğretmenim Canan ATAY'a,

Dostluklarıyla, sevgileriyle ve güler yüzleriyle yanımda olan, her adımımı destekleyen, tez yazma sürecimi yardımları ile kolaylaştıran çok değerli Mahmut DUR'a ve Gülten DUR'a,

Hayatımın bu aşamasında bana eşlik eden, yardımcı olan, etik çalışması ve mesleki bilgisiyle yoluma ışık olan çok sevgili Uzm. Kl. Psk. Müjde TAŞ'a,

Can dostlarım, birlikte gülüp ağladığım, zaman ve sevgiyi içtenlikle paylaştığım çok sevgili Derya SÜER'e, Dilara IŞIK'a, Merve BAŞARAN'a ve Meltem TUĞRAN'a,

Son olarak varlığıyla hayatımda sevgi, keyif ve güven hissettiğim, motivasyon kaynağı olan yol arkadaşım Durmuş Buğrahan DUR'a,

Tüm kalbimle teşekkür ediyorum.

BEYAN FORMU

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, tarafımdan üretildiğini ve Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim

23/07/2024

Nermin KUCUR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
BEYAN FORMU	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
1.GİRİŞ	10
2.GENEL BİLGİLER	13
2.1.Kekemelik.....	13
2.1.1.Kekemeliğin tanımı.....	13
2.1.2.Kekemeliğin başlangıcı, sıklığı ve prevalansı	13
2.1.3.Kekemeliğin nedenleri ve çok boyutlu özellikleri.....	14
2.2.Akran Zorbalığı.....	15
2.2.1.Akran zorbalığı türleri	17
2.2.2.Akran zorbalığı nedenleri	17
2.3.Kekemelik ve Akran Zorbalığı	18
2.4.Zihin Kuramı.....	19
2.4.1.Zihin kuramı gelişimi.....	20
2.5.Zihin Kuramı ve Akran Zorbalığı.....	20
2.6.Zihin Kuramı ve Kekemelik	21
3.GEREÇ VE YÖNTEM	22
3.1.Araştırma Modeli	22
3.2.Araştırmanın Yeri ve Zamanı	22
3.3.Etik Kurul Onayı.....	22
3.4.Araştırmanın Evren ve Örneklemi	22

3.5. Veri Toplama Araçları	24
3.5.1. Onam formu	25
3.5.2. Demografik bilgi formu	25
3.5.3. Kekemelik şiddeti değerlendirme aracı-4 (KEŞİDA-4)	25
3.5.4. Zihin kuramı testleri.....	26
3.5.5. Akran zorbalığı anketi	27
3.6. Veri Toplama Süreci.....	27
3.7. Verilerin Analizi	28
4. BULGULAR.....	29
4.1. Katılımcıların KEŞİDA-4-TR Toplam Puanları ile Akran Zorbalığı Toplam Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	29
4.2. Katılımcıların KEŞİDA-4-TR Toplam Puanları ve Zihin Kuramı Test Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	29
4.3. Katılımcıların Zihin Kuramı Test Puanları ile Akran Zorbalığı Toplam Puanları Arasında İlişkiye Yönelik Bulgular	30
4.4. Katılımcıların Akran Zorbalığı Toplam ve Akran Zorbalığı Cinsiyet Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik Bulgular	31
4.5. Katılımcıların Akran Zorbalığı Toplam ve Akran Zorbalığı Cinsiyet Alt Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik Bulgular.....	33
4.6. Katılımcıların Akran Zorbalığı Toplam Puanlarının Ebeveyn Eğitim Düzeyi ile Farklılaşma Durumuna Yönelik Bulgular.....	34
5. TARTIŞMA.....	36
5.1. Kekemelik Şiddeti ile Akran Zorbalığı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	36
5.2. Kekemelik Şiddeti ile Zihin Kuramı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	37
5.3. Akran Zorbalığı ile Zihin Kuramı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	37
5.4. Akran Zorbalığının Yaş, Cinsiyet ve Ebeveyn Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasına Yönelik Bulgular	38
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	43
6.1. Sonuçlar	43

6.2.Sınırlılıklar	43
6.3.Öneriler	44
6.3.1.Uygulamaya yönelik öneriler.....	44
6.3.2.Araştırmaya yönelik öneriler	44
KAYNAKLAR.....	45
EKLER.....	52
Ek 1. Etik Kurul Onay Formu.....	52
Ek 2. G-Power Analysis.....	53
Ek 3. Onam Formu.....	54
Ek 4. Demografik Bilgi Formu	55
Ek 5. Kekemelik Şiddeti Değerlendirme Aracı-4-Tr.....	56
Ek 6. 6-7 Yaş İkinci Düzey Yanlış İnanç Testleri	57
Ek 7. 8-9 Yaş Üçüncü Düzey Yanlış İnanç Testleri	58
Ek 8. Akran Zorbalığı Anketi	61
Ek 9. Özgeçmiş	62

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1: Katılımcıların demografik özellikleri	24
Tablo 2: Katılımcıların keşida-4-tr toplam puanları ve akran zorbalığı toplam puanları arasındaki ilişki	29
Tablo 3: Katılımcıların keşida-4-tr toplam puanları ve zihin kuramı test puanları arasındaki ilişki	30
Tablo 4: Katılımcıların zihin kuramı test puanları ve akran zorbalığı toplam puanları arasındaki ilişki	30
Tablo 4: Katılımcıların zihin kuramı test puanları ve akran zorbalığı toplam puanları arasındaki ilişki (devam).....	31
Tablo 5: Katılımcıların akran zorbalığı toplam ve akran zorbalığı cinsiyet puanlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu.....	31
Tablo 5: Katılımcıların akran zorbalığı toplam ve akran zorbalığı cinsiyet puanlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu (devam)	32
Tablo 6: Katılımcıların akran zorbalığı toplam ve akran zorbalığı cinsiyet alt puanlarının yaşa göre farklılaşma durumu.....	33
Tablo 7: Katılımcıların akran zorbalığı toplam puanlarının anne ve baba eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu	34

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ASHA: American Speech-Language-Hearing Association (Amerikan Konuşma, Dil ve İşitme Derneği)

DEHB: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

DSM-5: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı-5)

KEŞİDA-4: Kekemelik Şiddeti Değerlendirme Aracı- 4

SSI-4: Stuttering Severity Instrument- 4 (Kekemelik Şiddeti Değerlendirme Aracı- 4)

% : Yüzde

n : Kişi Sayısı

Max : Maksimum

Min : Minimum

p : Anlamlılık Değeri

r : Korelasyon Katsayısı

Ss : Standart Sapma

1. GİRİŞ

Kekemelik, konuşmanın akıcılığının ses, hece veya tek heceli sözcük tekrarı, seslerin uzaması ve sesletim ya da hava akımındaki bloklar ile istemsiz şekilde kesintiye uğradığı bir konuşma bozukluğudur (Guitar, 2014). Kekemeliğin, gözlenebilen konuşma unsurlarının yanı sıra, kaçma, kaçınma, duygular ve tutumlar gibi gözlenemeyen konuşma dışı unsurları da içerdiği ifade edilmiştir (Sheehan, 1970). Ayrıca, kekemeliği olan çocukların, akranlarına göre daha çekingen, utangaç, sessiz olmak ve düşük özgüvene sahip olmak gibi özellikler gösterdikleri (Langevin 2009; Cook ve ark., 2011) ve ek olarak iletişim endişesi (Blood ve ark., 2001), iletişim yeterliliği (Blood ve Blood, 2004; Blood ve ark., 2001) konusunda kekemeliği olmayan akranlarına göre farklılıklar gösterdiği bilinmektedir.

Kekemeliği olan çocukların, akran zorbalığına maruz kalma açısından da risk altında olduğu (Kara ve Karamete, 2018) ve bu grubun %81'inin akran zorbalığına maruz kaldığı ifade edilmiştir (Langevin, 2009). Okul yıllarında yaşanan zorbalık duygusal, sosyal, akademik, mesleki ve de kekemelik üzerinde olumsuz etkilere sebep olmaktadır (Kara ve Karamete, 2018). Kekemeliği olan çocukların, zorbalığa uğrayan diğer akranları gibi, kısa ve uzun vadede birçok alanda olumsuz tutum ve davranış geliştirdiği (Hugh-Jones ve Smith, 1999) ve sosyal ve duygusal beceriler açısından akranlarının gerisinde olduğu belirtilmiştir (McAllister, 2013).

Kötü muamelelere maruz kalmanın ve sosyal yoksunluğun olumsuz etkilediği noktalardan biri zihin kuramı becerileridir (Cicchetti ve ark., 2003; Cutting ve Dunn,1999; Pears ve Fisher, 2005). Zihin kuramı becerilerinin, kalıtsal olmayan etmenlerden etkilendiği ve çocukların sosyal ilişkilerinin gelişiminde oldukça fazla öneme sahip olduğu bilinmektedir (Hughes ve ark., 2005). Ayrıca, yapılan çalışmalar zihin kuramı algısı daha ileri seviyede olan çocukların akranlarına göre sosyal becerilerde daha yetkin olduklarını ifade etmektedir (Walker, 2005).

Zihin kuramı becerileri, insanların sosyal çevrelerini anlamaların ve toplum içindeki davranışlarını düzenlemelerini etkilemektedir. Zihinsel durumlarla ilgili tahminlerde bulunarak, davranışların nedeninin açıklanmasını sağlayan zihin kuramı becerilerinin, çocukların sosyal ve bilişsel gelişimi için kilit rolü olduğu vurgulanmaktadır (Sarı, 2014).

Kekemeliği olan çocukların, akran zorbalığına maruz kalma oranının yüksek olduğu (Langevin, 2009) ve zihin kuramı becerilerinin sosyal farkındalık ve başkaları ile iletişime geçilmesiyle geliştiği (Hale ve Tager, 2005) ifade edilmiştir. Bu bilgiler ışığında, zihin kuramı yeteneğinin iletişim becerileri ve sosyal becerilerin gelişimi için önemli olduğu ve akran zorbalığının bu becerilerin gelişimi üzerinde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kekemelik ve akran zorbalığı arasındaki ilişkiye yönelik yapılan çalışmalarda; Langevin ve arkadaşları (1998), kekemeliği olan 27 çocuktan %59'unun akran zorbalığına uğradığını ve çocukların %81'inin de bu durumdan dolayı üzgün olduklarını; Davis ve arkadaşları (2002), kekemeliği olan çocukların kendi akıcısızlıklarının ve akıcı konuşan akranlarının olumsuz tepkilerinin farkında olduklarını, akranlarına göre reddedilme ve zorbalık kurbanı olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ve bu durumun kekemeliği olan çocukların yaşadığı, arkadaşlık kurma ve arkadaşlığı sürdürmedeki güçlükler için önemli bir etken olduğunu; Kara ve Karamete (2018), okul yıllarında %84 oranında akran zorbalığına maruz kaldığını ve okul yıllarında yaşanan zorbalığın duygusal, sosyal, akademik, mesleki ve kekemeliği etkilediğini; Hugh, Jones ve Smith (1999), akran zorbalığına maruz kalmanın kısa süreli ve uzun süreli kişisel etkilerinin (artmış anksiyete, özgüven kaybı, ilişki kurma ve sürdürmede zorluk gibi) mevcut olduğunu; Blood ve Blood (2016) ise, çocukluk yıllarında akran zorbalığına uğrayan yetişkinlerin kekemeliği olsun ya da olmasın psikososyal açıdan daha düşük puanlar aldıklarını ifade etmişlerdir. Kekemeliği olan bazı çocuklarda görülen akran zorbalığı mağduriyetinin yetişkinlik döneminde sosyal kaygı, olumsuz değerlendirilme korkusu, düşük yaşam memnuniyeti gibi psikososyal problemler görülmesinde etkili olabileceği ifade edilmiştir.

Akranlar arasındaki sosyal beceriler ve zihin kuramı ilişkisine yönelik yapılan çalışmalarda; Badenes ve arkadaşları (2000), akranları tarafından reddedilen ve akranlarıyla olumlu sosyal deneyimlerden yoksun olan 4-6 yaşındaki çocukların, bazı mecazi dil görevleri (beyaz yalan) ve sosyo-bilişsel agresif önyargıların varlığı dışında, tüm zihin kuramı görevlerinde ortalama çocuklara benzer bir performans sergilediğini belirtmiş ve Smith ve Peter (2017), zihin kuramı becerilerinin hem prososyal (örneğin savunma) hem de antisosyal (örneğin zorbalık) amaçlar için kullanılabileceği görüşünü destekleyen çalışmalara ulaşarak, bu becerilerde yetersizliği olan kişilerin zorbalığa maruz kalma olasılığı daha yüksek olabileceğini vurgulamıştır.

Bu çalışmada, kekemeliği olan 6-9 yaş aralığında olan çocukların, kekemelik şiddeti, akran zorbalığına maruz kalma durumları ve zihin kuramı becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmaktadır. Kekemeliği olan çocukların akran zorbalığına daha fazla maruz kalması (Langevin, 2009) ve çocuklarda zihin kuramı becerileri gelişiminin sosyal yoksunluk ve kötü muameleden olumsuz etkilenmesi sebebiyle (Cicchetti ve ark., 2003; Cutting ve Dunn,1999; Pears ve Fisher, 2005), akran zorbalığı ve zihin kuramı becerilerinin gelişimi arasındaki ilişki merak konusu olmuştur. Bu amaçlar doğrultusunda yapılan çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- 1) Kekemeliği olan çocukların Kekemelik Şiddeti Değerlendirme Aracı-4-TR toplam puanları ile Akran Zorbalığı toplam puanları arasında ilişki var mıdır?
- 2) Kekemeliği olan çocukların Kekemelik Şiddeti Değerlendirme Aracı-4-TR toplam puanları ile Zihin Kuramı Test puanları arasında ilişki var mıdır?
- 3) Kekemeliği olan çocukların Zihin Kuramı Test puanları ile Akran Zorbalığı toplam puanları arasında ilişki var mıdır?
- 4) Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı toplam puanları; cinsiyet, yaş, aile eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
- 5) Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı Sözel ve Fiziksel Cinsiyet puanları yaşa ve cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

2. GENEL BİLGİLER

Bu bölümde kekemelik ile ilgili olarak, kekemeliğin tanımı, sıklığı ve prevalansı, nedenleri ve çok boyutlu özellikleri; akran zorbalığı ile ilgili olarak, akran zorbalığının tanımı, türleri ve nedenleri ve kekemelik ve akran zorbalığı ilişkisini içeren başlıklar yer almaktadır. Ayrıca, zihin kuramına, zihin kuramı ve akran zorbalığı ve zihin kuramı ve kekemelik ilişkisine yönelik açıklamalar ifade edilmiştir.

2.1.Kekemelik

2.1.1. Kekemeliğin tanımı

Tarih boyunca çeşitli şekillerde tanımlanan kekemelik, Dünya Sağlık Örgütü tarafından akıcılık bozukluğu olduğu belirtilmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2021). Amerikan Psikiyatri Birliği (2005) tarafından yayınlanan DSM-5'e göre kekemelik, bireyin yaş ve dil becerileriyle uyumlu olmayan ve konuşmanın akışında sık ve belirgin olarak ortaya çıkan ses ve hece tekrarları, ses uzatmaları, bölünmüş sözcükler (sözcük içi duraklamalar), sesli veya sessiz bloklar, cümle revizyonları, aşırı fiziksel gerilim ile üretilen sözcükler ya da tek heceli sözcük tekrarı gibi tanı ölçütleri ile karakterize olan konuşma bozukluğudur. Aynı zamanda, kekemeliğe ikincil davranışlar, fiziksel gerilim, kaçma veya kaçınma davranışları, konuşmaya yönelik gelişen olumsuz tepkilerin de beraberinde yer aldığı görülebilmektedir (Ege, 2006). İkincil davranışlar, genellikle, dudaklarda gerilme, dil hareketleri, göz kırpması, kafa hareketleri ve çenede titreme olarak görülebilmekte, kekemelik şiddetinin artması ile artış gösterebilmektedir (Yairi, 2015).

Çok bileşenli bir konuşma bozukluğu olarak bilinen kekemeliğin tanımı, konuşmadaki akıcısızlıklardan daha fazlasını kapsamaktadır (Aydoğuş, 2022). Araştırmacılar tarafından yapılan kekemelik tanımlarında, doğrudan gözlenebilen davranışlara ek olarak, kekeleyen bireylerin perspektifinden yaşanan kekemelik deneyimlerine de yer verilmiştir (Aydoğuş, 2022).

2.1.2. Kekemeliğin başlangıcı, sıklığı ve prevalansı

Kekemeliğin genellikle 2 ile 6 yaş arasında ortaya çıktığı bilinmektedir (ASHA, 2021). 12 yaşından önce ortaya çıkan kekemelik türü gelişimsel ya da nörojenik kökenli olarak 12 yaşından sonra görülen kekemelik türü ise edinilmiş kekemelik olarak sınıflandırılmaktadır (Guitar, 2014).

Kekemeliğin prevelansının (yaygınlık) okul öncesi çocuklarda %5 olduğu, yetişkinlerde ise yaklaşık %1 olduğu bilinmektedir (Lattermann ve ark., 2008). Uluslararası Hastalık Sınıflandırması Versiyon-10 (ICD-10) tarafından, dünya üzerinde çocukların ve ergenlerin %1'inde, kadınların %0,2'sinde ve erkeklerin %0,8'inde kekemelik görüldüğü belirtilmiştir (WHO, 1993).

Kekemeliğin insidansı (sıklık) ise %5 olarak tahmin edilmektedir (Yairi ve Ambrose, 2005). Kekemeliğin, okul öncesi dönemde, kızlara göre erkeklerde 3 kat fazla görüldüğü belirtilmiştir (Guitar, 2014). Aynı zamanda, kekemelik düzelme oranlarının, kızlarda erkeklerden daha fazla olduğu bilinmektedir (Guitar, 2014; Yairi ve Ambrose, 2013).

2.1.3. Kekemeliğin nedenleri ve çok boyutlu özellikleri

Kekemeliğin etiyolojisini açıklayan modeller, tek bir nedene dayanmadığı ve birçok faktörün etkileşimiyle oluşan çok boyutlu bir yaklaşımı benimsediği bilinmektedir (Yairi, 2007). Bu modellerde kekemelik, yapısal, genetik, duygusal, sosyal, dilsel, motor ve bilişsel boyutlar olarak ele alınmıştır (Ulusoy, 2021).

Kekemeliğin bazı araştırmacılar tarafından, genetik temelli nörolojik bir bozukluk olduğu belirtilir (Wittke-Thompson ve ark., 2007). Kekemeliğin ailesel kalıtım yoluyla geçtiğini gösteren bazı çalışmalar mevcuttur (Drayna, 1999).

Kekemelik ve beyin işleyiş farklılıkları ile ilgili, eskiden beri yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile yapılan çalışmalar artmıştır. Elde edilen yeni bilgilerin, eski bilgilerin çoğunu destekleyecek nitelikte olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalarda, kekeleyen bireylerin akıcı olduğu ve akıcısızlıklarının mevcut olduğu konuşmalarında, beyinlerinde sağ hemisfer aktivasyonlarının, sol hemisfere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda, konuşmanın nöromotor organizasyonunda ve zamanlamasında hatalar ortaya çıkmaktadır. Akıcı olan bireylerde ise bu durumun tam tersi mevcuttur (Guitar, 2014).

Kekemelikte, konuşma ve konuşma dışı görevleri etkilemekte olan dilsel faktörler önemlidir (Guitar, 2014). Dilsel talebin daha fazla olduğu zamanlarda, konuşma mekanizmasının bozulmaya daha eğilimli olduğu ifade edilmiştir (Kleinow ve Smith, 2000). Ayrıca sesbilgisel karmaşıklık arttığında yetişkin kekeleyen bireylerin artikülatör organlar arası senkronizasyonun daha fazla bozulduğu belirtilmiştir (Smith ve ark., 2010).

Bazı araştırmacılar tarafından, kekeleyen bireylerin diğer bilişsel aktiviteler esnasında, dilsel görevlerde daha zayıf olduğu bildirilmiştir (Bosshardt, 2006). Bulduğu sonuçlardan doğrultusunda, kekeleyen bireylerin dil ve konuşma planlama ve üretim sistemlerinde, ağır işleme ya da diğer beyin aktiviteleri tarafından oluşan engellemelerden daha az korunduğunu varsaymış ve kekemelik ve dil arasındaki ilişkiyi açıklamıştır (Guitar, 2014).

Çok bileşenli kuramlardan biri olan Talepler ve Kapasiteler Modeli'ne göre, konuşma akıcılığının bozulmasının sebebinin, çocuğun akıcılık kapasitesi ile; çocuğun karmaşık cümleler üreterek kendini ifade etme isteği gibi içsel talepler ya da zaman baskısı ile hızlı cevap verme gibi dışsal talepler arasında oluşan dengesizlik olduğu düşünülmektedir (Bosshardt, 2006).

Kekemeliğin çok boyutlu yapısını oluşturan faktörler arasında, duygusal etkenler ve mizaç da yer almaktadır. Kekemeliği olan yetişkin bireylerin, akıcı konuşan bireylere göre daha hassas bir yapılarının olduğuna yönelik araştırmalar mevcuttur fakat bu durumun yıllardır devam etmekte olan kekemeliklerinin bir sonucu olabileceği de düşünülmektedir (Oyler, 1992). Ayrıca, kekemeliği olan çocukların ailelerine yöneltilen sorular ile zor mizaç özellikleri değerlendirilmiş ve huzursuzluk ve dürtüsellik gibi mizaç boyutları incelenmiştir. Sonuçlar kekeleyen çocukların skorlarının yüksek olduğunu göstermiştir (Wakaba, 1997; Embrechts ve Ebben, 1999). Kekeleyen ocukların; tanıdağ olmayan kişi ve durumlara karşı daha utangaç ve daha korkulu oldukları (Ulusoy, 2021), duygusal açıdan daha tepkisel oldukları (Cangi ve Erim 2021; Karras ve ark., 2006) ve daha başarısız duygu düzenleme becerilerine (Karras ve ark., 2006) sahip oldukları grlmştir.

2.2.Akran Zorbalığı

Akran zorbalığı ile ilgili yapılan ilk alışmalar, Olweus tarafından gerçekleştirilmiştir (Olweus, 1993, 1999). Akran zorbalığı ile ilgili pek çok farklı tanımlar bulunmaktadır (Pişkin, 2002). Akran zorbalığı, sosyal bağlamda gerçekleşen -aralarında ğretmen ve öğrencilerin de yer aldığı- zorba ve kurbanlar arasında olan olumsuz bir etkileşim olarak tanımlanmaktadır (Kartal ve Bilgin, 2009). Bu etkileşim, kurbanın yalnızca okul hayatında olmaksızın, yetişkinlik döneminde de etkili olabilecek uzun süreli bir durum olarak görülmektedir (Hamurcu, 2020). Bir başka tanımla akran zorbalığı; eşit güce sahip olmayan akranlar arasında, daha güçsüz olanın daha güçlü olan

kişi veya kişilerin zarar verme niyeti içeren olumsuz eylemlerine sürekli olarak maruz bırakılması olarak belirtilmiştir (Olweus, 1994).

Sarıbeyoğlu (2007), zorbalığın bir kişi veya bir grupta birlikte uygulanan doğrudan davranışlar olabileceği gibi dolaylı davranışların da olabileceğini belirtmiştir. Şiddet, alay etme, küfür gibi doğrudan davranışlarla zorbalık uygulanabileceği gibi oyuna almama, sosyal ortamdan uzaklaştırma, arkasından kötü konuşma gibi dolaylı davranışlar da zorbalığa örnek olarak verilebilir. Bu konuda bazı araştırmacılar bireysel Şiddeti n planda tutarken (Lowenstein, 1978), bazı araştırmacılardan grup Şiddetini n planda tutmaktadır (Olweus, 1993).

Olweus (1999) bir davranışın zorbalık olarak tanımlanabilmesi için gerekli olan üç kriterden bahsetmektedir: Bu kriterler; gerçekleşen davranışın kasıtlı zarar verme niyeti içermesi, davranışın sürekli olarak gerçekleşmesi ve zorba ile kurban arasında bir g dengersizliğinin olmasıdır. Zorbalık davranışları; fiziksel (itme, tekme atma vb.), sözel (isim takma, sataşma vb.) veya ilişkisel (dışlama, kişi hakkında dedikodu çıkarma vb.) gibi farklı türlerde görüldüğü belirtilmiştir (Berger, 2007).

Zorbalığın uygulanmasında, bilinçli bir Şekilde zarar verme amacı bulunmaktadır. Bu davranışların, bilinçli olarak bireyi strese sokma ve incitme amacı taşıdığı belirtilmiştir (Tattum D. ve Tattum E., 2017). Zorbalık davranışı gösteren bireyin bu davranışı bilinçli bir Şekilde gerçekleştirdiği ve bu davranıştan zevk aldığı ileri sürülmüştür (Rigby, 2002).

Yapılan araştırmalardan sonucunda görülen başka bir durum ise, zorbalık davranışı gösterenlerin, genellikle kurban olan bireyler üzerinde bir g oluşturdukları (Olweus, 1993) ve kurbanların zorba veya zorbalara karşı koymada ve kendini savunmada problem yaşamama ihtimalinin olduğudur (Kartal ve Bilgin, 2009).

Zorba olan kişilerin, yaptığı davranışın bilinçli olması ve g eşitsizliği taşımasının yanında, ayrıca sürekli olması da gerekmektedir (Dökmen, 2008). Zorbalık davranışının sürekli liğinin süresi bireylerin özelliklerine göre değişebilir. Günler, aylar veya yıllar boyunca zorbalık sürebilmektedir (Sharp ve Smith, 1994).

2.2.1. Akran zorbalığı türleri

Literatür incelendiğinde akran zorbalığının türleri konusunda çeşitli sınıflamalar olduğu görülmektedir. Olweus tarafından (1993), akran zorbalığı iki başlık altında incelenmiştir: dolaylı ve doğrudan zorbalık. Doğrudan zorbalık, direkt olarak kişinin hedef alındığı, fiziksel, sözel veya gözle görülebilir bir durumda uygulanan zorbalıklar olarak belirtilebilir. Doğrudan zorbalık, zorba ve kurban karşı karşıya gelmektedir. Dolaylı zorbalık ise, gözle görünmeyecek şekilde gerçekleşir hedef olan kişiyi dolaylı bir şekilde gruptan dışlama, sosyal olarak yalnızlaştırma gibi davranışlar görülebilir. Olweus ilerleyen araştırmalarda üçüncü bir zorbalık türü olarak lakap takma, alay etme, suçlama şeklinde de görülebilen doğrudan sözel saldırganlığı eklemiştir (Olweus, 1993).

Pişkin (2005), ise zorbalığı fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, söylenti çıkarma, kişisel eşyalara zarar vermek, dışlama olarak beş türde incelemiştir. Pişkin (2005) sınıflandırmış olduğu bu beş zorbalık türüne cinsel zorbalığı da eklemiştir. Cinsel zorbalık, birini istemediği halde cinsel amaçla öpme, temasta bulunma veya bunları yapmaya çalışma, cinsel içerik barındıran şakalar yapma gibi davranışları içerir.

Korkmaz (2016) zorbalığını beş başlık altında toplamıştır. Korkmaz (2016) fiziksel, sözel, duygusal, cinsel ve teknolojinin gelişmesiyle yeni bir zorbalık türü olarak siber zorbalığı dahil etmiştir. Siber zorbalık, elektronik ortamlardan rahatsız edici mesajlar göndermek, kişiyi küçük düşürücü paylaşımlarda bulunmak, internet aracılığıyla kişiyi rahatsız etmek olarak tanımlamıştır.

2.2.2. Akran zorbalığı nedenleri

Akran zorbalığının nedenleri arasında, bireyden kaynaklanan psikolojik ve fiziksel nedenler ve bireyin bulunduğu çevreden kaynaklanan dışsal nedenler gösterilebilir. Akran zorbalığında kişinin içinde bulunduğu toplumsal çevrenin etkisinden kaynaklanan nedenlerin, kişisel nedenlere göre daha etkili olduğu belirtilmiştir (Kartal ve Bilgin, 2008; Koç, 2007).

Akran zorbalığı zamanla ve belli sebepler sonucunda ortaya çıkmakta olan ve aile, öğretmen veya okul yönetimi tarafından gereken tedbirlerin alınmaması durumunda devam eden bir süreçtir. Zorbalığının altında yatmakta olan demografik, psikolojik ve davranışsal nedenlerin tespit edilmesinin, bu sorununun azalmasına etki edeceği düşünülmektedir (Koç, 2006).

Akran zorbalığını etkileyen psikolojik nedenlere bakıldığında, bireyin davranışlarının kalıtsal etkiler ile şekillendiği belirtilmiştir. Bazı bireyler yatkınlıkları nedeniyle, saldırgan, dürtüsel veya itaatkâr olabilirler. Ama sadece kalıtsal faktörlerin etkisiyle bireyin zorba veya mağdur olduğundan söz edilemez (Berger, 2007).

Fiziksel nedenlere bakıldığında, bedensel olarak diğer akranlarından zayıf görünmenin (%48,6), fazla kiloya sahip olmanın (%42,6), ailenin sosyoekonomik düzeyinin düşük olmasının (%41,5) ve akranlarından daha kısa boy oranına sahip olmanın (%40,1) zorbalığa maruz kalma için etken olduğu bildirilmiştir (Kartal ve Bilgin, 2012).

Çevresel nedenlere bakıldığında, öncelikle aile içinde yaşanan olumlu ve olumsuz durumların çocukların davranışları etkileyerek, okul ve akran ilişkilerini şekillendirmektedir (Çiloğan, 2022). Aile içi etkenlerin, zorbalığın ortaya çıkmasında veya bu davranışlara engel olunmasında önemli olduğu söylenebilir (Eşkisü, 2014). Aile içi şiddete maruz kalan çocukların, yaşadıkları durumu dışsallaştırması sebebiyle problem davranış gösterdiği ve bu durumla karşılaşan çocukların hem zorba rolünde olduğu hem de aile içinde zorbalığa uğradığı belirtilmiştir (Pellegrini ve Long, 2002). Aile içi tutarsızlıkların olduğu, problem davranışlara karşı hoşgörülü olan ebeveyn tutumları arasındaki farklılıkların da saldırganlık durumlarını pekiştirdiği ifade edilmiştir (Atalay, 2010).

2.3.Kekemelik ve Akran Zorbalığı

Kekemeliği olan çocukların, kekemeliği olmayan akranlarına kıyasla zorbalığa maruz kalma ihtimalleri daha yüksek olduğu bilinmektedir. Kekemeliği olan çocukların %81'i zorbalığa maruz kalmaktadır (Langevin, 2009). Akran zorbalığı açısından risk altında olduğu bilinen bu grubun, en çok karşılaştıkları zorbalık türünün ise sözel zorbalık olduğu belirtilmiştir (Kara ve Karamete, 2018).

Kekemeliği olan çocukların akran zorbalığına ek olarak, kaygı açısından da kekemeliği olmayan çocuklara göre daha fazla risk altında oldukları ifade edilmiştir (Blood ve Blood, 2007). Akran zorbalığına uğramak, dışlanmak, alay edilmek gibi olumsuz durumların (Craig ve Tran, 2014), yetişkinlik döneminde sosyal kaygı, olumsuz değerlendirilme korkusu, düşük yaşam memnuniyeti gibi psikososyal problemler görülmesine (Blood ve Blood, 2016) ve benlik saygısının ve algılanan iletişim yeterliliğinin daha düşük olmasına etkisi olabilmektedir (Blood ve Blood, 2004). Bu

durumun kısa süreli etkileri ve artmış anksiyete, özgüven, kaygı, ilişki kurma ve sürdürmede zorluk gibi uzun süreli kişisel etkileri söz konusu olmaktadır (Jones ve Smith, 1999). Kekemeliği olan çocuklar, zorbalığa uğrayan diğer akranları gibi, kısa ve uzun vadede akademik, duygusal ve sosyal birçok olumsuz tutum ve davranış geliştirmektedir (Hugh-Jones ve Smith, 1999).

Kekemelikte zorbalık maruziyeti, kekemeliğin şiddetiyle direkt ilişkili olmamakta, ancak bazı çalışmalar kekemelik şiddeti arttıkça zorbalığın artacağını öne sürmektedir (Hugh-Jones ve Smith, 1999). Langevin (1998), hafif düzeyde kekemeliği olan çocukların orta düzeyde kekemeliği olan çocuklara göre daha fazla zorbalığa maruz kaldığını ancak şiddetli kekemeliği olanların iki gruptan da daha fazla zorbalığa maruz kaldığı belirtmiştir.

2.4.Zihin Kuramı

“*Zihin kuramı*” kavramı ilk kez 1978 yılında primatolog ve psikolog olan Premack ve Woodruff tarafından kullanılmıştır (Premack ve Woodruff 1978). Zihin kuramı, bireyin diğerlerinin zihinsel durumlarını ve duygularını fark edebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Brüne ve Brüne-Cohrs 2006). Kişinin kendisinin ve başkasının davranışlarını anlamak ve öngörebilmek için zihinsel durumlara ilişki kurabilme, diğer kişilerin düşüncelerini, inançlarını, isteklerini, amaçlarını anlama, bu bilgiler doğrultusunda kişilerin söylediklerini analiz etme, davranışlarını anlamlandırma ve ne yapabileceklerine dair çıkarımda bulunabilme yeteneğidir (Pedreno ve ark., 2017). Zihin kuramı gelişimi, geçme kalma durumu olmaksızın, devam etmekte olan bir beceridir (Sarı, 2021).

Yapılan çalışmalarda, zihin kuramı becerilerinde sınırlılığa sahip olmanın, sosyal iletişim ve etkileşim, dikkat, davranış ve öğrenme gibi pek çok alanda probleme sebep olduğunu görülmüştür. Zihin kuramı becerilerine yönelik eğitimin, özellikle nörogelişimsel bozukluklarda, sosyal işlevsellikte yaşanan zorlanma sürecini tamamlayıcı olduğu düşünülmektedir (Şahin ve ark, 2019).

Zihin kuramı becerisi bilişsel ve duygusal olmak üzere iki bileşene sahiptir. Hislere yönelik sorulan durumlarda duygusal zihin kuramı, düşünce ve inanca yönelik sorulan durumlarda ise bilişsel zihin kuramı becerilerinden söz edilmiştir (Brüne ve Brüne-Cohrs

2006). Zihin kuramı için sosyal-bilişsel ve sosyal-algısal olarak ele alınan bu iki bileşen farklı testlerle ölçülebilir.

2.4.1. Zihin kuramı gelişimi

Zihin kuramı gelişimi, bebeklik döneminden itibaren başlayarak, zaman içerisinde kendiliğinden devam eder. Zihin kuramı becerilerinin gelişiminin erken yaşlarda başladığı ve erken dönemde kazanıldığı görülmektedir (Korkmaz, 2020). On iki ay civarında ortak dikkatin gelişmeye başlaması (Scaife ve Bruner, 1975), dokuz- on sekiz ay arasında sembolik oyun gelişimi (Bates, 1978), on sekiz ile otuz ay civarında sevmek, bilmek gibi akli durum (mental state) sözcüklerinin kullanımının başlaması (Bretherton ve ark., 1981) zihin kuramı becerilerinin gelişimi ile ilişkilidir (Girli, 2011). Ancak çocuklardaki zihin kuramı gelişiminin tam olarak 4 yaş civarında, yanlış inanç testlerini geçebilmeleri ile oluştuğu kabul edilmektedir (Wellman ve ark., 2001). Zihin kuramı becerilerinin, ilerleyen yaşlarda ve yetişkinlikte gelişmeye devam etmesiyle birlikte, blöfleri anlama, yalanları ve kandırmacaları çözme, ikna etme, kişilerin açık etmedikleri duygu, düşünce veya niyetlerini anlama gibi karmaşık beceriler sergilenmesinde etkisinin olduğu ve desteklediği düşünülmektedir (Girli, 2011).

Bireyler zihin kuramı becerilerinde, çevrelerindeki farklı bakış açılarını, birbiriyle ilişkili olan durumları çözümlmek ve anlamak amacıyla, soyut olan zihinsel durumlara ilişkin unsurların yer aldığı "*kuram*"lar oluştururlar. "*Kuramlar*" meydana gelirken, çevredeki bireylerin davranışları ve ifadeleri dikkate alınmaktadır. Başkalarının zihinsel durumlarını anlamlandırmak için en önemli etmen, bireyin diğer insanların farklı istek, inanış ve duygulara sahip olabileceğini anlamasıdır. Bu süreç bireyin gerçek ile zihnindeki temsilleri fark edebilmesini gerektirmektedir (Sarı, 2014).

2.5.Zihin Kuramı ve Akran Zorbalığı

Zihin kuramı gelişiminin, genetik olmayan faktörlerin etkisinde olduğu belirtilmiştir (Hughes ve ark., 2005). Başkalarının duygu, düşünce ve niyetlerini sınırlı bir şekilde anlayan çocuklar, akran zorbalığı için risk altında olabilirler ve anlaşmazlıkları çözümleme ve kendini savunma konusunda zihin kuramı becerilerinin sınırlı olması, çocukların daha savunmasız duruma gelmelerine sebep olabilir (Shakoor ve ark.,2012).

Zihin kuramı becerisi, erkeklerde ve kızlarda sosyal davranışları öngörebilmektedir (Walker, 2005). Cicchetti ve arkadaşları (2003) tarafından yapılan

çalışmada, çocuklar arasında gözlemlenen kötü muamelenin zihin kuramı gelişimindeki gecikmelerle ilişkili olduğu görülmüştür. Kekemeliği olan çocukların %81'inin zorbalığa maruz kalması (Langevin, 2009) ve zihin kuramının gelişiminin sosyal açıdan mahrum bir çevrede olma ve kötü muamelelere maruziyetin etkisiyle olumsuz yönde ilerlemesi (Cicchetti ve ark., 2003; Cutting ve Dunn,1999; Pears ve Fisher, 2005), zihin kuramı ve akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi düşündürmektedir.

Zihin kuramı becerilerinin, sözel yetenekleri daha fazla olan, arkadaşlık ilişkileri olan ve yaşlıları tarafından popüler olarak görülen çocuklarda daha yüksek olduğu görülmüştür (Peterson ve Siegal, 2002). Ama akranları tarafından reddedilen çocukların, sosyal algılayış ve zihin kuramı becerilerinde eksiklik olduğu da kesin olarak söylenebilen bir durum değildir (Badenes ve ark., 2000).

2.6. Zihin Kuramı ve Kekemelik

Bireylerin kendilerine ve başkalarına yönelik inanç, istek, duygu ve hedefleri ve bu bilgilerin kullanılması, zihinsel durumların belgelenmesi, çeşitli davranışların algılanması ve yorumlanması ile karakterize olan zihin kuramı becerileri, kendimizin ve başkalarının davranışlarını tahmin etmek ve açıklamak için kullandığımız tutarlı bir bilgi bütünüdür (Abeduto ve ark., 2004). Kekemeliği olan bireylerin, söyleyecekleri sözcüklere, kendi kekemelik durumlarına ve diğer insanlara karşı tahminlerde buldukları ve dolayısıyla bu durumun da onların kaygı seviyelerinin artmasına (Blomgren, 2013) ve kaygı seviyelerinin artmasının da kekemeliğin şiddetinin etkilenmesine neden olduğu görülmüştür (Dehqan ve Salehi, 2019). Hazel ve McNally (2014), zihin kuramı becerilerinde, sosyal kaygı yaşayan kişilerin, sosyal kaygı yaşamayan kişilerden daha kötü performans gösterdiğini ve sosyal kaygı yaşayan kişilerin başkalarının düşünce ve hislerine daha yoğun duygu ve daha büyük anlam yöneltme ihtimallerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Kekemeliği olan çocukların, zihin kuramı becerilerinde, kekemeliği olmayan akranlarına göre performanslarının daha yüksek olduğu ve bunun sebebinin, etrafındaki insanların tepkilerine ve yüz ifadelerine karşı çok hassas olmalarıyla ilişkili olduğu belirtilmiştir (Dehqan ve Salehi, 2019). Kekemeliği olan çocuklar, çevrelerindeki insanların tepkilerine daha fazla dikkat etmektedirler. Duyguları anlamak, yüz tepkilerini tanımak gibi becerilerde, kekemeliği olan çocukların daha iyi performans gösterecekleri beklenmektedir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, katılımcılar hakkında genel bilgiler, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel araştırma yöntemi, birden fazla değişken arasında ilişki olup olmadığı incelenmekte ve ilişkinin olması durumunda nasıl bir ilişki olduğunu araştırmaya amaçlayan deneysel olmayan bir araştırma çalışmasıdır (Christensen ve ark., 2010). Bu çalışmada, kekemeliği olan okul çağı dönemi çocuklarda, akran zorbalığına maruz kalma durumu ve zihin kuramı becerileri arasındaki ilişki araştırılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Bu çalışma, İstanbul ilinde bulunan özel eğitim kurumları ile gelişim merkezlerinde eğitim gören kekemeliği olan çocuklara 01/12/2023-30/05/2024 tarihleri arasında ulaşılarak yürütülmüştür.

3.3. Etik Kurul Onayı

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 31/08/2023 tarihli, 61351342/AĞUSTOS 2023-52 sayılı Etik Kurul İzni alınmıştır (Ek 1). Çalışma, Helsinki Bildirgesine uygun biçimde yürütülmüştür.

3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmaya, yaşları (6;0) ile (9;12) arası değişen, kekemeliği olan 39 çocuk katılmıştır. Araştırmanın G- Power Analysis sonuçlarına ilişkin detaylı bilgiler EK 2'de yer almaktadır. Katılımcılara ulaşmak için iletişimde bulunulan kurumlardaki kişilerden, 6-9 yaş aralığında yer alan, kekemeliği olan, herhangi bir ek motor, nörolojik, psikolojik vb. bozukluk gözlemedikleri çocukları araştırma için yönlendirmeleri istenmiştir. Yönlendirilen çocukların ailelerine bilgi verilmiş ve onam alınarak sürece dahil edilmiştir. Katılımcılar hakkında ayrıntılı bilgiler izleyen bölümde yer almaktadır.

Çalışmaya dahil edilecek çocukların belirlenmesinde aşağıda yer alan özellikler göz önünde bulundurulmuştur:

1) (6;0) ile (9;12) yaş aralığında olmak

Araştırmada zihin kuramı becerilerinin değerlendirilmesi için kullanılan Zihin Kuramı Testleri, İkinci Düzey Zihin Kuramı Testleri ve Üçüncü Düzey Zihin Kuramı Testleri olarak iki gruba ayrılmıştır. Bu aracın 6-7 yaş ve 8-9 yaş aralığındaki çocuklar için hazırlanmış olan bu iki format kullanılmıştır.

Kekemeliği olan okul çağı çocuklara dair gerçekleşen bu araştırmada, okul öncesi ve ergenlik dönemini kapsayan daha küçük ve daha büyük yaş grupları çalışmaya dahil edilmemiştir.

2) Kekemelik durumunun 6 ay veya daha fazla süredir devam ediyor olması

Kekemelik tanısı için, (a) gelişimsel kekemeliğin ardından süregelen inatçı kekemelik öyküsünün olması ve kekemeliğin katılımcı ve ailesi tarafından onaylanması, (b) en az 300 hecelik bir spontane konuşmada, en az %3'lük bir kekelenen hece oranının olması kriterleri belirlenerek çalışmaya dahil edilmiştir (Yairi ve ark., 1996).

3) Önceki süreçlerde zihin kuramı becerilerinin değerlendirilmesine yönelik test ve uygulamaya katılmamış olmak

Daha önceki süreçlerde testlerin uygulanmış olması durumunda, katılımcıların teste aşına olmasının test sonuçlarını etkileyebileceği ihtimaline karşılık, araştırma öncesi süreçlerde testin uygulandığı katılımcılar dahil edilmemiştir.

4) Herhangi bir nörolojik ya da psikiyatrik bir bozukluk ve zihin engeli tanısına sahip olmamak.

Kekemeliğe ek olarak, ebeveynler tarafından bildirilen kronik bir fiziksel hastalık ya da gelişimsel, işitsel, nörogelişimsel ve ruhsal bir bozukluk ve DEHB tanısı ya da bunlar ile ilgili düzenli ilaç kullanımı olan okul çağı katılımcılar çalışmaya dahil edilmemiştir.

Çalışma kapsamında, kekemeliği olan ve 6-9 yaş aralığında olan 41 çocuk yönlendirilmiştir. Bunlardan 2 tanesi, DEHB tanısına sahip olması ve kekemelik şıklığının %3'ün altında olması gerekçesiyle çalışmaya dahil edilmemiştir. Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin bulgular Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların demografik özellikleri

Demografik Özellikler	n	%
Yaş		
6-7 yaş	23	59
8-9 yaş	16	41
Cinsiyet		
Kız	13	33,3
Erkek	26	66,7
Anne Eğitim Düzeyi		
İlköğretim	18	46,2
Lise	16	41
Üniversite	5	12,8
Baba Eğitim Düzeyi		
İlköğretim	7	17,9
Lise	19	48,7
Üniversite	13	33,3

**n=39

Katılımcıların %59'unu (n=23) 6-7 yaş grubu ve %66,7'sini (n=26) erkek grup oluşturmaktadır. Katılımcıların anne eğitim düzeylerinin %46,2 (n=18) ilköğretim, %41 (n=16) lise; baba eğitim düzeylerinin %48,7 (n=19) lise, %33,3 (n=13) üniversite mezunu şeklinde olduğu görülmektedir.

3.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, katılımcılara ait bilgiler Demografik Bilgi Formu ile toplanmıştır. Katılımcıların zorbalığa maruz kalma durumunu ve mevcut zorbalık durumunu belirlemeye, Hamurcu (2020) tarafından oluşturulan “*Akran Zorbalığı Değerlendirme Anketi*”, kekemelik şiddetini ve sıklığını belirlemek amacıyla güvenilir bir araç olan Kekemelik Şiddeti Değerlendirme Aracı-Dördüncü Baskısı (KEŞİDA-4) (Mutlu ve ark., 2020) ve zihin kuramı becerilerini değerlendirmek için Zihin Kuramı Testleri kullanılmıştır.

3.5.1. Onam formu

Çalışmaya katılmadan önce ebeveynlere yönelik hazırlanmış ve çalışmaya dair bilgilerin açıklandığı gönüllü onam formudur. Onam formu, araştırmacı tarafından çalışmaya özel hazırlanmıştır (EK 3).

3.5.2. Demografik bilgi formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan Demografik Bilgi Formu (EK 4), katılımcıların yaş, cinsiyet gibi kişisel bilgilerine yönelik ve kekemelik durumuna yönelik 19 soru içermektedir.

3.5.3. Kekemelik şiddeti değerlendirme aracı-4 (KEŞİDA-4)

Kekemelik Şiddeti Değerlendirme Aracı-4 (EK 5), kekemelik şiddetinin değerlendirilmesinde, çocukları, yetişkinleri, okuryazar bireyleri veya okuma yazma bilmeyen bireyleri test etmek için yaygın olarak kullanılan bir araçtır. Kekemelik Şiddeti Değerlendirme Aracının Türkçe versiyonunun (KEŞİDA-4-TR) geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Mutlu ve arkadaşları tarafından (2020) yapılmıştır. KEŞİDA-4-TR'nin kekemelik değerlendirmesi için güvenilir ve geçerli bir araç olduğu bilinmektedir (Mutlu ve ark., 2020).

KEŞİDA4-TR, herhangi bir konunun okunarak veya konuşma sırasında, konuşmanın doğallığını, konuşmacının kekelediği hece sayısı ve toplam hece sayısını hesaplayarak kekemeliğin şiddetini, en uzun kekemelik durumuna göre kekemelik süresini, kekemeliğin sıklığını ve kekemeliğe eşlik eden fiziksel davranışları değerlendirmektedir.

KEŞİDA-TR-4 puanlanmasında, sıklık bileşeni için, okuma ve konuşma görevlerindeki takılma yüzdeleri hesaplanmakta (%1, %2, %3-4, %5-7, %8-12, %13-20, %21 ve üstü), bu yüzdelere göre eşdeğer puanlar belirlenmektedir. Süre bileşeni için, 3 kekeleme anının ortalaması (yarım saniye, 1 saniye, 2 saniye, 3 saniye, 5 saniye, 10 saniye, 30 saniye ve 1 dakika) alınmakta ve tabloda karşılık gelen eşdeğer puanlar hesaplanmaktadır. Sekonder Davranış bileşeninde, sekonder davranışlar şiddetlerine göre 0 puan ve 5 puan arasında değerler verilerek puanlanmaktadır. Bütün bileşenlere verilen puanlar toplanarak toplam puan hesaplanmakta ve buna karşılık gelen yüzdelik dilim ve kekemelik şiddet eşdeğeri bulunmaktadır (Riley ve Bakker, 2009; Mutlu ve ark., 2020).

3.5.4. Zihin kuramı testleri

Zihin Kuramı Testleri, araştırmaya katılan çocukların yaş aralığı referans alınarak uygulanmıştır. Testlerin içeriği, Birinci Düzey [Yer Değiştirmeli Testler (Wimmer ve Perner, 1983), Beklenmedik İçerik Testi (Perner, 1987), Görünüm Gerçeklik Testi (Baron-Cohen, 1985)]; İkinci Düzey [Dondurma Kamyonu (Wimmer ve Perner, 1985), Çikolata Testi (Flobbe ve ark., 2008), Sally Anne II Testi]; Üçüncü Düzey Yanlış İnanç Testleri [Garip Hikayeler Testi (Happe, 1994), Göz Testi, Empati Sistemize Testi, Gaf Testi (Baron Cohen ve ark., 1999)] şeklindedir.

Birinci Düzey Yanlış İnanç Testleri, 4-5 yaş aralığında beklenen zihin kuramı becerilerini değerlendirmektedir. Bu testlerden Yer Değiştirmeli Testler (Sally-Ann Testi) ve Beklenmedik İçerik Testi (Bonibon Testi), 3 tane açık uçlu soru içermektedir ve sorulara verilen cevaplar kaydedilmektedir. Görünüm-Gerçeklik Testlerinde ise, işlevi farklı olan ve şekli işlevini yansıtmayan nesnelere aracılığıyla gerçekleşen değerlendirmede, açık uçlu sorulara verilen yanıtlar kaydedilmektedir. Testlerin puanlanmasında, soruların hepsine doğru yanıtlar verildiğinde bu aşamadan geçilmiş sayılmaktadır.

İkinci Düzey Yanlış İnanç Testleri (EK 6), 6-7 yaş aralığında beklenen zihin kuramı becerilerini değerlendirmektedir. Dondurma Kamyonu, Çikolata Testi, Sally Anne II Testi 2 tane açık uçlu soru içermektedir. Sorulara verilen cevaplar kaydedilmektedir. Testlerin puanlanmasında, soruların hepsine doğru yanıtlar verildiğinde bu aşamadan geçilmiş sayılmaktadır.

Üçüncü Düzey Yanlış İnanç Testleri (EK 7), 8-9 yaş ve üzeri yaş aralığında beklenen zihin kuramı becerilerini değerlendirmektedir. Garip Hikayeler Testi, 28 adet hikâye içermektedir. Hikayelere yönelik sorulara verilen cevaplar doğruluk oranına göre 0 puan, 1 puan ve 2 puan olmak üzere puanlanmaktadır. Göz Testinde (Gözlerden Zihin okuma Testi), 28 adet göz resmi yer almaktadır. Resimlerin etrafında yer alan sözcüklerden uygun olanın seçilmesi ile verilen yanıtlar not alınmaktadır. Empati-Sistemize Testi, Baron-Cohen, Knickmeyer ve Belmonte (2005) tarafından geliştirilmiştir. Testte Likert tipi yanıtların yer aldığı 49 madde yer almaktadır. Gaf Testi, 10 adet gaf içeren hikâye ve 10 adet gaf içermeyen kontrol hikayelerini içerir. Hikayelerle ilgili 4 soru yer almaktadır ve yanıtlar doğruluğuna göre 0 puan ve 1 puan şeklinde puanlanmaktadır. Gafın oluştuğunu anlama hem bilişsel (söyleyen kişiyi söylememesi

gerektiğini bilmediğini anlama), hem de duygusal zihin kuramı bileşenlerini (duyan kişinin rencide edilme ya da üzgün hissedeceğine ilişkin empatik anlayışta olma) kullanmakla ilişkilidir.

Araştırmada, okul çağı grubun yaş aralığını kapsadığı için, 6-7 yaş grubu olan çocuklar İkinci Düzey Yanlış İnanç Testleri ve 8-9 yaş grubu olan çocuklar Üçüncü Düzey Yanlış İnanç Testleri ile değerlendirilmiştir.

3.5.5. Akran zorbalığı anketi

Hamurcu (2020) tarafından oluşturulan Akran Zorbalığı Değerlendirme Anketinde (EK 8), sözel zorbalığa yönelik 10 ve fiziksel zorbalık durumunu belirlemeye yönelik 8 madde, toplamda 18 adet Likert tipi madde yer almaktadır. Anket maddeleri 9 adet bağlantılı soru içermektedir. Hamurcu'nun (2020) çalışmasında, anketin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmamakla birlikte, anket maddelerinin frekans ve yüzde değerleri hesaplanarak bulgular elde edilmiştir. Araştırmada, veri toplama süresinin uzun olması sebebiyle kısa sürede tamamlanabilmesi, net ve anlaşılır maddelere sahip olması ve zorbalık uygulayan cinsiyete yönelik maddelere yer vermesi sebebiyle Akran Zorbalığı Anketi Kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan Akran Zorbalığı Anketi'nin orijinal çalışmada puanlaması yapılmamıştır. Bu sebeple anketin puanlanması danışman ve araştırmacı tarafından yapılmıştır. Puanlamada zorbalığa hiç maruz kalmama için 0 puan, haftada 1 veya 2 gün maruz kalma için 1 puan ve haftada 3 veya daha fazla gün maruz kalma için 2 puan verilerek puanlama yapılmıştır. Ankette yer alan bağlantılı sorular zorbalık maddeleri ilgili cinsiyete yönelik bilgileri ölçmeyi amaçlamaktadır. Bağlantılı soruların puanlanmasında, kız için 1 puan, erkek için 2 puan ve kız+erkek cinsiyet grubu için 3 puan verilmiştir. Akran Zorbalığı Anketinde toplam puan arttıkça zorbalığa maruziyet artmaktadır.

3.6. Veri Toplama Süreci

Araştırmada, yönlendirilen katılımcıların ebeveynleri ile Onam Formu ve Demografik Bilgi Formu doldurulmuş, ardından katılımcı çocuklarla görüşülerek kekemelik şiddetini değerlendirmek amacıyla KEŞİDA-4-TR ve akran zorbalığı maruziyetini değerlendirmek amacıyla Akran Zorbalığı Değerlendirme Anketi ve zihin kuramı becerilerinin değerlendirilmesi ve yaşlarından beklenen zihin kuramı becerilerinin incelenmesi amacıyla Zihin Kuramı Testleri uygulanmıştır. Testler,

çocukların yaş aralığına göre seçilmiş; 6-7 yaş aralığında yer alan gruba İkinci Düzey Yanlış İnanç Testleri (Dondurma Kamyonu, Çikolata Testi, Sally Anne II Testi), 8-9 yaş aralığında yer alan gruba Üçüncü Düzey Yanlış İnanç Testleri (Garip Hikayeler Testi, Göz Testi, Gaf Testi) uygulanmıştır.

Yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin hepsi her çocuğa bireysel olarak uygulanan ölçme araçlarıdır. KEŞİDA-4 TR yaklaşık 10-15 dakika, Akran Zorbalığı Anketi yaklaşık 5 dakika, İkinci Düzey Yanlış İnanç Testleri yaklaşık 15-20 dakika, Üçüncü Düzey Yanlış İnanç Testleri ise yaklaşık 30-40 dakika sürmüş ve değerlendirme bu süre zarflarına uygun olan vakitlerde gerçekleşmiştir.

Katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmeler, sessiz bir ortamda araştırmacı ile birebir olacak şekilde planlanmıştır. Testlere başlamadan önce çalışma hakkında çocuklara bilgi verilmiş, devam etmek istemedikleri durumlarda bırakabilecekleri ifade edilmiştir. Veri toplama süreci, katılımcılara ulaşmak ve değerlendirme için uygun ortamı sağlamak konusunda yaşanan zorlanmalar nedeniyle aynı gün içerisinde ve tek oturum şeklinde tamamlanmış, ikinci bir oturum gerçekleşmemiştir.

3.7.Verilerin Analizi

Çalışmanın istatistiksel analizinde IBM SPSS 26.0 paket programı kullanılmıştır. Çalışmaya katılan kekemeliği olan çocukların demografik verilerinin, zihin kuramı, akran zorbalığı ve KEŞİDA-4-TR puanlarının betimsel istatistikleri (medyan, minimum-maksimum değerler, ortalama, standart sapma) hesaplanmıştır. Yapılan ilişki analizlerinde, parametreler normal dağılmadığı için Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Akran zorbalığı puanlarının, yaşa ve cinsiyete göre karşılaştırılmasında, - parametrelerin normal dağılmaması sebebiyle- Mann Whitney U Test; akran zorbalığı puanlarının anne ve baba eğitim durumlarına göre karşılaştırılmasında ise -yine parametreler normal dağılmadığı için- Kruskal Wallis Test kullanılmıştır. Tüm istatistiksel analizler %95 güven aralığında, anlamlılık ise $p<0,05$ düzeyinde değerlendirilerek gerçekleşmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulguların istatistiksel analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. Katılımcıların KEŞİDA-4-TR Toplam Puanları ile Akran Zorbalığı Toplam Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Katılımcıların KEŞİDA-4-TR toplam puanları ile Akran Zorbalığı fiziksel alt puan, sözel alt puan ve toplam puanları arasında ilişki incelenmiştir. Katılımcıların KEŞİDA-4-TR toplam puanları ile Akran Zorbalığı toplam puanları arasındaki ilişkiye yönelik bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların keşida-4-tr toplam puanları ve akran zorbalığı toplam puanları arasındaki ilişki

		KEŞİDA-4-TR Puanı	
		r	p
Akran Zorbalığı Puanları	Fiziksel Zorbalık Alt Puanı	-0,154	0,350
	Sözel Zorbalık Alt Puanı	0,194	0,237
	Akran Zorbalığı Toplam Puanı	0,011	0,949

n=39, *p>0,05, Spearman Korelasyon Analizi

Çalışmaya dahil edilen kekemeliği olan çocukların, KEŞİDA-4-TR toplam puanları, Akran Zorbalığı fiziksel alt, sözel alt ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Spearman Korelasyon Analizi; p=0,350, p=0,237, p=0,949).

4.2. Katılımcıların KEŞİDA-4-TR Toplam Puanları ve Zihin Kuramı Test Puanları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Katılımcıların KEŞİDA-4-TR toplam puanları ile Zihin Kuramı test puanları arasındaki ilişki, 6-7 yaş grubu ve 8-9 yaş grubu için iki gruba ayrılarak incelenmiştir. Çalışmaya katılan kekemeliği olan 6-7 yaş ve 8-9 yaş aralığındaki çocukların KEŞİDA-4-TR Toplam puanları ile Zihin Kuramı test puanları arasındaki ilişkiye yönelik bulgular Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3: Katılımcıların keşida-4-tr toplam puanları ve zihin kuramı test puanları arasındaki ilişki

		KEŞİDA-4-TR Puanı	
		r	p
6-7 Yaş Çocuklar**	Zihin Kuramı Testi 1	0,337	0,116
	Zihin Kuramı Testi 2	0,334	0,879
	Zihin Kuramı Testi 3	0,129	0,559
8-9 Yaş Çocuklar***	Zihin Kuramı Testi 4	-0,489	0,054
	Zihin Kuramı Testi 5	-0,471	0,065
	Zihin Kuramı Testi 6	-0,302	0,256

n=23, *n=16, *p>0,05, Spearman Korelasyon Analizi

Araştırmaya katılan kekemeliği olan 6-7 ve 8-9 yaş arası her iki katılımcı gruplarının KEŞİDA-4-TR puanları ile Zihin Kuramı test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Spearman Korelasyon Analizi; p>0,05).

4.3. Katılımcıların Zihin Kuramı Test Puanları ile Akran Zorbalığı Toplam Puanları Arasında İlişkiye Yönelik Bulgular

Katılımcıların Zihin Kuramı test puanları ile Akran Zorbalığı toplam puanları arasında ilişki, 6-7 yaş grubu ve 8-9 yaş grubu için iki gruba ayrılarak incelenmiştir. Çalışmaya katılan kekemeliği olan 6-7 yaş ve 8-9 yaş aralığındaki çocukların Zihin Kuramı test puanları ile Akran Zorbalığı toplam puanları arasındaki ilişkiye yönelik bulgular Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların zihin kuramı test puanları ve akran zorbalığı toplam puanları arasındaki ilişki

		Fiziksel Zorbalık Alt Puanı		Sözel Zorbalık Alt Puanı		Akran Zorbalığı Toplam Puanı	
		r	p	r	p	r	p
6-7 Yaş Çocuklar**	Zihin Kuramı Testi 1	-0,115	0,600	-0,099	0,654	-0,108	0,624
	Zihin Kuramı Testi 2	-0,220	0,313	0,090	0,682	-0,108	0,624
	Zihin Kuramı Testi 3	-0,131	0,550	0,285	0,187	0,019	0,930

Tablo 4: Katılımcıların zihin kuramı test puanları ve akran zorbalığı toplam puanları arasındaki ilişki (devam)

8-9 Yaş Çocuklar***	Zihin Kuramı Testi 4	0,078	0,775	0,459	0,074	0,167	0,537
	Zihin Kuramı Testi 5	0,188	0,486	0,137	0,613	0,146	0,590
	Zihin Kuramı Testi 6	-0,050	0,855	0,268	0,316	0,036	0,895

n=23, *n=16, *p>0,05, Spearman Korelasyon Analizi

Araştırmaya katılan kekemeliği olan 6-7 ve 8-9 yaşındaki çocukların, Akran Zorbalığı fiziksel alt, sözel alt ve toplam puanları ile Zihin Kuramı test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Spearman Korelasyon Analizi; p>0,05).

4.4. Katılımcıların Akran Zorbalığı Toplam ve Akran Zorbalığı Cinsiyet Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik Bulgular

Katılımcıların Akran Zorbalığı Toplam ve Akran Zorbalığı Cinsiyet Puanlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu incelenmiştir. Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı toplam ve Akran Zorbalığı Cinsiyet puanlarının cinsiyete göre ilişkisi Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Katılımcıların akran zorbalığı toplam ve akran zorbalığı cinsiyet puanlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu

		Kız* (n=13)			Erkek** (n=26)			p
		Medyan	Min-Max	Ort.±SS	Medyan	Min-Max	Ort.±SS	
Akran Zorbalığı Puanları	Fiziksel Zorbalık Alt Puanı	2	0-8	2,08±2,5	6	0-16	6,12±5,1	0,018*
	Sözel Zorbalık Alt Puanı	2	0-7	2,38±2,7	3	0-18	4,19±5	0,367
	Akran Zorbalığı Top. Puanı	4	0-11	4,46±3,9	10	0-31	10,08±8,6	0,026*

Tablo 5: Katılımcıların akran zorbalığı toplam ve akran zorbalığı cinsiyet puanlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu (devam)

		Kız* (n=13)			Erkek** (n=26)			
		Medyan	Min-Max	Ort.±SS	Medyan	Min-Max	Ort.±SS	P
Akran Zorbalığı Cinsiyet Puanları	Fiziksel Zorbalık Cinsiyet Alt Puanı	1	0-6	1,38±1,8	3,5	0-10	3,73±3,3	0,039*
	Sözel Zorbalık Cinsiyet Alt Puanı	1	0-5	1,46±1,8	2	0-13	2,85±3	0,127

*n=13, **n=26, p<0,05, Mann Whitney U Test

Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı sözel alt ve fiziksel alt puanlarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı incelendiğinde, Akran Zorbalığı sözel alt puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma gözlenmezken (Mann Whitney U test; $p>0,05$), Akran Zorbalığı fiziksel alt puanlarında istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur (Mann Whitney U test; $U=91$; $Z=-2,363$; $p=0,018<0,05$). Erkeklerin Akran Zorbalığı fiziksel alt puanları, kızların Akran Zorbalığı fiziksel alt puanlarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha fazladır. Bu bulgu, erkeklerin kızlardan daha fazla fiziksel zorbalığa maruz kaldığını göstermektedir.

Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı toplam puanlarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı incelendiğinde ise Akran Zorbalığı toplam puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma mevcuttur (Mann Whitney U test; $U=94,5$; $Z=-2,23$; $p=0,026<0,05$). Erkeklerin Akran Zorbalığı toplam puanları, kızların Akran Zorbalığı toplam puanlarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha fazla olarak bulunmuştur. Bunun sonucunda, erkeklerin kızlardan daha fazla akran zorbalığına maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı cinsiyet alt puanlarının cinsiyete göre farklılaşma durumu incelendiğinde, Akran Zorbalığı sözel cinsiyet alt puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamış (Mann Whitney U test; $p>0,05$); Akran Zorbalığı fiziksel cinsiyet alt puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur. (Mann Whitney U test; $U=101,5$; $Z=-2,067$; $p=0,039<0,05$). Erkeklerin Akran Zorbalığı fiziksel cinsiyet alt puanları, kızların Akran Zorbalığı fiziksel cinsiyet alt puanlarından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha fazladır. Bu bulgu, erkeklerin fiziksel zorbalığa kızlardan daha fazla maruz kaldığını ve

bu maruziyetin erkekler ve erkek+kız grupları tarafından gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır.

4.5.Katılımcıların Akran Zorbalığı Toplam ve Akran Zorbalığı Cinsiyet Alt Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşma Durumuna Yönelik Bulgular

Katılımcıların Akran Zorbalığı Toplam ve Akran Zorbalığı Cinsiyet alt puanlarının yaşa göre farklılaşma durumu incelenmiştir. Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı Toplam ve Akran Zorbalığı Cinsiyet Alt puanlarının yaşa göre ilişkisi Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6: Katılımcıların akran zorbalığı toplam ve akran zorbalığı cinsiyet alt puanlarının yaşa göre farklılaşma durumu

		6-7 Yaş* (n=23)			8-9 Yaş**(n=16)			
		Medyan	Min-Max	Ort.±SS	Medyan	Min-Max	Ort.±SS	p
Akran Zorbalığı Puanları	Fiziksel Zorbalık Alt Puanı	4	0-16	4,7±4,9	3,5	0-14	4,88±4,8	0,839
	Sözel Zorbalık Alt Puanı	2	0-15	3,48±4,4	3,5	0-18	3,75±4,5	0,671
	Akran Zorbalığı Toplam Puanı	6	0-29	8,17±7,9	9	0-31	8,25±7,9	0,954
		6-7 Yaş* (n=23)			8-9 Yaş**(n=16)			
		Medyan	Min-Max	Ort.±SS	Medyan	Min-Max	Ort.±SS	P
Akran Zorbalığı Cinsiyet Puanları	Fiziksel Zorbalık Cinsiyet Alt Puanı	2	0-10	2,96±3,2	2	0-9	2,94±3	0,907
	Sözel Zorbalık Cinsiyet Alt Puanı	2	0-9	2,17±2,2	2	0-13	2,69±3,3	0,759

*n=23, **n=16, *p<0,05, Mann Whitney U Test

Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı sözel alt, fiziksel alt ve toplam puanlarının yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmamıştır (Mann Whitney U test; p<0,05). Bu bulgu bize akran zorbalığı maruziyetinin yaşa göre değişmediği sonucunu vermektedir.

Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı sözel ve fiziksel cinsiyet alt puanlarının, yaşa göre farklılaşma durumu incelendiğinde, Akran Zorbalığı fiziksel ve sözel cinsiyet alt puanlarına yönelik istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır (Mann Whitney U test; $p>0,05$).

4.6. Katılımcıların Akran Zorbalığı Toplam Puanlarının Ebeveyn Eğitim Düzeyi ile Farklılaşma Durumuna Yönelik Bulgular

Katılımcıların Akran Zorbalığı toplam puanlarının anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi ile farklılaşma durumuna yönelik bulgular Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: Katılımcıların akran zorbalığı toplam puanlarının anne ve baba eğitim düzeyine göre farklılaşma durumu

		İlköğretim*(n=18)			Lise**(n=16)			Üniversite***(n=5)			P
Akran Zorbalığı Puanları		Medyan	Min-Max	Ort.±SS	Medyan	Min-Max	Ort.±SS	Medyan	Min-Max	Ort.±SS	
Anne Eğitim Düzeyi	Fiziksel Zorbalık Alt Puanı	5	0-16	6±4,6	3	0-14	4,75±5,1	0	0-2	0,4±0,9	0,022 *
	Sözel Zorbalık Alt Puanı	4	0-15	3,89±3,8	2,5	0-18	4,13±5,4	0	0-4	0,8±1,8	0,144
	Akran Zorbalığı Toplam Puanı	9,5	0-29	9,89±7	8	0-31	8,5±8,8	0	0-4	1,2±1,8	0,017 *
Baba Eğitim Düzeyi	Fiziksel Zorbalık Alt Puanı	6	0-12	6,29±4,3	4	0-16	4,47±4,6	2	0-14	4,38±5,5	0,465
	Sözel Zorbalık Alt Puanı	6	3-15	6,57±4	2	0-18	3,26±4,4	1	0-15	2,46±4,1	0,023 *
	Akran Zorbalığı Toplam Puanı	11	4-25	12,86±6,7	8	0-31	7,74±7,7	3	0-29	6,38±8,2	0,066

*n=18, **n=16, ***n=5, *p<0,05, Mann Whitney U Test

Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı sözel alt ve fiziksel alt puanlarının anne eğitim düzeyi ile farklılaşma durumu incelendiğinde, Akran Zorbalığı sözel alt puanları için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmazken (Kruskal Wallis test; $p>0,05$); Akran Zorbalığı fiziksel alt puanları için istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. (Kruskal Wallis test; $H=7,62$; $p=0,022<0,05$). Bu fark, anneleri ilköğretim mezunu olan çocuklar ile anneleri üniversite mezunu olan (Mann Whitney U test; $U=7,5$; $Z=-2,83$; $p=0,005<0,01$) çocukların Akran Zorbalığı fiziksel alt puanları arasındaki farktan kaynaklanmıştır. Anne eğitim seviyesi daha düşük düzeyde olan çocuklarda fiziksel zorbalık maruziyetinin daha fazla olduğu görülmüştür.

Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı toplam puanlarının anne eğitim düzeyi ile farklılaşma durumu incelendiğinde, istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Kruskal Wallis test; $H=8,111$; $p=0,017<0,05$). Bu fark, anneleri ilköğretim mezunu olan ve anneleri üniversite mezunu olan çocuklar (Mann Whitney U test; $U=7,5$; $Z=-2,81$; $p=0,005<0,01$) ile anneleri lise mezunu olan ve üniversite mezunu olan (Mann Whitney U test; $U=15$; $Z=-2,095$; $p=0,036<0,05$) çocukların Akran Zorbalığı toplam puanları arasındaki farklardan kaynaklanmıştır. Anne eğitim düzeyi düşük olan çocukların akran zorbalığına maruz kalma durumları daha fazla olmaktadır.

Kekemeliği olan çocukların Akran Zorbalığı sözel alt, fiziksel alt ve toplam puanlarının baba eğitim düzeyi ile farklılaşma durumu incelendiğinde, Akran Zorbalığı fiziksel alt ve toplam puanları için istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı görülürken (Kruskal Wallis test; $p>0,05$); Akran Zorbalığı sözel alt puanları için istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur. Bu fark, babaları ilköğretim mezunu olan çocukların ortalamalarından kaynaklanmaktadır. (Kruskal Wallis test; $H=7,509$; $p=0,023<0,05$). Baba eğitim seviyesi düştüğünde çocukların sözel zorbalık maruziyetinin arttığı görülmüştür.

5. TARTIŞMA

Bu çalışmanın genel amacı, kekemeliği olan okul çağı çocukların, kekemelik şiddeti, akran zorbalığına maruz kalma durumları ve zihin kuramı becerileri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Katılımcılar, 6-7 ve 8-9 olmak üzere iki yaş grubuna ayrılmıştır. Katılımcıların kekemelik şiddetleri Kekemelik Şiddeti Değerlendirme Aracı-4-TR ile, akran zorbalığı maruziyetleri Akran Zorbalığı Anketi ile ve zihin kuramı becerileri Zihin Kuramı Testleri ile değerlendirilmiştir. Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen veriler, literatürde yer alan diğer araştırma sonuçları ile karşılaştırılacaktır.

5.1.Kekemelik Şiddeti ile Akran Zorbalığı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Kekemeliği olan çocukların, kekemelik şiddeti ile akran zorbalığı maruziyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Hugh ve Smith (1999), kekemelik şiddetinin zorbalığa maruz kalmanın doğrudan bir öngörücüsü olmadığını ve zorbalığa uğramanın çoğu kişinin kekemeliği nedeniyle olsa da gerçek nedeninin kekemelik olmadığı belirtmiştir. Langevin (1998), kekemeliği olan çocukların %59'unun zorbalığa uğradığını, ancak maruz kalınan zorbalığın sadece %15'inin kekemelik durumuyla ilişkili olduğunu ve hafif düzeyde kekemeliği olan çocukların orta düzeyde kekemeliği olan çocuklara göre daha fazla zorbalığa maruz kaldığını ancak şiddetli kekemeliği olanların iki gruptan da daha fazla zorbalığa maruz kaldığını ifade etmiştir. Hearne ve arkadaşları (2008) tarafından yürütülen nitel çalışmada, kekemeliği olan katılımcıların sadece %15'inin kekemeliklerine yönelik zorbalığa uğradıkları ve bunun sebebinin katılımcıların, zorbalık durumunu problem olarak görmemeleri veya alay etme davranışlarını görmezden gelmeleri olduğu ifade edilmiştir. Kara ve Karamete (2018) tarafından yetişkinlerle yapılan çalışmada, katılımcılar çocukluk döneminde yaşadığı zorbalığın her zaman (%24) ve sıklıkla (%32) kekemelik ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Alanyazında bu konuyla ilgili farklı bulgular mevcut olsa da bu çalışmanın bulguları, yapılan diğer çalışmaların bulgularıyla genellikle paralellik göstermektedir. Karşılaşılan zorbalıklar, çoğunlukla kekemelik ile ilişkili bulunmasa da şiddetli kekemeliği olan çocukların daha fazla zorbalığa maruz kaldığı da ifade edilmiştir. Bu konuda yapılacak çalışmaların artması ve zorbalığın kekemelik şiddetine veya başka bir duruma yönelik olduğu ile ilgili ayırımı yapılması faydalı olacaktır.

5.2.Kekemelik Şiddeti ile Zihin Kuramı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

6-7 ve 8-9 yaş olarak ayrılan her iki katılımcı grubun da kekemelik şiddeti ve zihin kuramı becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilmemiştir. Alanyazında bu konuyla ilgili yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Deqhan ve Salehi (2019) tarafından yapılan çalışmada, kekemeliği olan çocukların zihin kuramı becerilerinin akranlarından önemli bir ölçüde daha gelişmiş olduğu görülmüştür. Kekemeliği olan çocukların zihin kuramı becerilerinde daha yüksek performans göstermeleri, çevrelerindeki insanların tepkilerine çok duyarlı olmaları ve yüz ifadelerine daha fazla dikkat etmeleri ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca akıcılık bozukluğu ne kadar şiddetli olursa, duygusal tepkilerin daha erken ortaya çıkacağı ve başkalarının davranışlarının daha çabuk fark edileceği ifade edilmiştir. Kekemelik nörofizyolojik bir konuşma bozukluğu olsa da, motor, bilişsel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlar arasındaki karmaşık etkileşimler bozukluğa eşlik etmektedir. Gözlenen iletişim zorluklarına ek olarak, kekemeliğin sosyal kaygıya veya sosyal fobiye yol açabildiği belirtilmiştir (Blumgart, Tran ve Craig, 2010). Çocuklarda 3-5 yaş aralığında başlayan zihin kuramı becerilerinin gelişimi 6-8 yaş aralığındaki dönemde de ilerlemeye devam etmektedir (Calero, Salles, Semelman ve Sigman, 2013). Bu dönemde yaşanan herhangi bir gelişimsel, duygusal ve sosyal bir durumun kişilerin sosyal ilişkilerini (Blomgren, 2013) ve çevresel faktörlerin etkisiyle de geliştiği bilinen zihin kuramı becerilerini etkileyebileceği düşünülebilir. Bu çalışmanın bulgularının, Deqhan ve Salehi (2019) tarafından yapılan çalışmanın bulgularıyla, kekemeliği olan çocukların zihin kuramı becerilerinin tipik gelişim gösteren akranları ile karşılaştırılmaması ve yaş aralığına göre farklı zihin kuramı testlerinin kullanılması sebebiyle paralellik göstermediği düşünülmektedir. Kekemeliği olan çocukların zihin kuramı becerilerinin tipik gelişim gösteren grup ile karşılaştırılmasının yapılması bu konuda daha aydınlatıcı olacaktır.

5.3.Akran Zorbalığı ile Zihin Kuramı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Katılımcıların akran zorbalığı maruziyeti ve zihin kuramı becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Smith (2017) tarafından yapılan çalışmada, zorbalığa maruz kalan çocuklarda, zorbalık ve zihin kuramı becerileri arasında ters bir ilişki bulunmuş ve zorbalık mağduru olan çocukların zihin kuramı değerlendirmelerinde daha düşük puanlar aldığı görülmüştür. Shakoor ve arkadaşları tarafından (2012), çocukluk döneminde zihin kuramı becerilerinde eksiklikler ve ergenlik

döneminde zorbalığa maruz kalma durumu arasındaki ilişkiyi kapsayan çalışmada, beş yaşında zihin kuramı becerilerinde görülen eksikliklerin, çocukların ergenlik öncesi dönemde kurban ya da zorba-kurban olma eğiliminde olacağını yordadığı görülmüştür. Araştırma sonucu, zekâ katsayısı (IQ) ve aile içi sorunlar (şiddet vs.) gibi faktörler kontrol edildiğinde de değişmemiştir. Bu çalışmanın bulguları, alanyazındaki diğer çalışmaların bulgularından farklılık göstermektedir. Bu çalışmada akran zorbalığının, zihin kuramı becerilerini etkilemediği görülmüştür. Diğer araştırmalarda, katılımcı sayısının oldukça yüksek olması ve akran zorbalığı için öğretmen ve aile görüşlerinin yer alması (Shakoor, 2012), katılımcıların sosyometrik değerlendirmelere göre seçilmesi ve yaş aralığının farklı olması (Badenes, 2001) ve bu araştırmada katılımcı sayısının az olması, ve araştırmada kullanılan ölçeğin geçerlik-güvenirlik çalışmalarının yapılmamış olması sonuçların uyumunu etkileyebilir. Alanyazında akran zorbalığının, her ne kadar zihin kuramı becerilerinin gelişiminde etkili olduğu düşünülse de başka faktörlerin değerlendirilmesi gerektiği çıkarımı yapılabilir.

5.4.Akran Zorbalığının Yaş, Cinsiyet ve Ebeveyn Eğitim Düzeyine Göre Farklaşmasına Yönelik Bulgular

Zorbalık ve cinsiyet

Akran zorbalığı maruziyetlerinin cinsiyete göre farklılaşma durumunda, sözel zorbalık puanları için istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı fakat fiziksel zorbalık ve akran zorbalığı toplam puanları için istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Erkeklerin kızlara oranla fiziksel zorbalık ve akran zorbalığı maruziyeti, anlamlı bir şekilde daha fazladır. Salı (2014), akranların şiddetine maruz kalmanın erkeklerde kızlardan daha fazla olduğunu belirtmiştir. Erkeklerin kızlardan daha fazla fiziksel zorbalığa uğradıklarını belirten çalışmalar da mevcuttur (Alikashiöğlu ve ark., 2004; Baldry ve Farrington, 1999; Hamurcu, 2020; Pişkin, 2002). Kalliotis'in (2000) Yunanistan'da ilkokul öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla fiziksel ve sözel zorbalığa maruz kaldığı saptanmıştır. Boulton ve Smith (1994), erkeklerin hem zorba hem de kurban rollerinin kızlardan daha fazla olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmada elde edilen sonuç, yapılan diğer çalışmaların sonuçlarıyla paralellik göstermekte ve erkeklerin kızlardan daha fazla fiziksel zorbalık ve akran zorbalığına maruz kaldığını doğrulamaktadır. Bu durum erkek çocukların fiziksel, sosyal ve duygusal olarak akran zorbalığı açısından risk altında olduğunu

vurgulamaktadır. Erkekler haklarını savunmada aileleri tarafından fiziksel saldırganlık ve kavgacılık yönünde, kızlar uzlaşmacı ve itaatkar olmaları yönünde teşvik edilmektedir. Akranlara yönelik zorbalık eğilimleri aynı cinsiyettekilere karşı daha fazladır (Seals ve Young, 2003). Erkekler kızlardan daha çok akran zorbalığı gösterdikleri için (Nation ve ark., 2008), erkeklerin akran zorbalığına daha fazla maruz kalmaları beklenen bir durumdur. Zorbalığa maruz kalan çocuklar gelişimin farklı alanlarında zorlanabilirler. Zorbalık durumu özgüven, düşük akademik başarı düzeyi ve davranış problemlerini beraberinde getirebilir. Bu konuda yapılacak olan önleme ve müdahale çalışmaları için önce aile ve öğretmen farkındalığını hedef almak faydalı olabilir.

Zorbalık uygulayan cinsiyet gruplarında cinsiyete göre, sözel cinsiyet puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmazken, fiziksel cinsiyet puanlarında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu farklılık, kekemeliği olan erkek çocukların, kızlardan daha fazla erkek ve erkek+kız cinsiyet grupları tarafından fiziksel zorbalığa maruz kaldığını göstermektedir. Akran zorbalığı ve cinsiyet ilişkisine yönelik araştırmalar genellikle, erkeklerin kızlara oranla daha fazla zorba davranışlarda bulunduğunu (Collins ve ark., 2004; Wolke ve ark., 2001; Veenstra ve ark., 2005; Camodeca ve ark., 2002; Pellegrini ve Long 2002; Boulton ve ark.,1999; Uçanok ve Uludağı, 2005; Hamurcu, 2020) ve yine hem zorbalık uygulayan hem de buna maruz kalan çocukların genellikle erkekler olduğunu vurgulamaktadır (Wolke ve ark., 2001; Veenstra ve ark., 2005). Bu çalışmanın bulguları, yapılan diğer çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Zorbalık uygulayan çocukların samimi ilişkilerinin olmadığı ve ilişkilerinin zayıf olduğu, bütünlük sağlamakta zorlandıkları ve daha çok fiziksel cezalandırmaların uygulandığı ailelerde yetiştikleri belirtilmiştir (Flouri ve Buchanan, 2003; Berdondini ve Smith, 1996; Bowers, Smith ve Binney, 1992). Ayrıca erkekler fiziksel olarak kuvvetli olmaları sebebiyle akranlarına karşı fiziksel güç kullanmaktadırlar (Uysal ve Dinçer, 2012). Bu sonuçla birlikte, erkeklerin arkadaşlık ilişkilerinde zorlanmaları ve yetiştirilme tarzlarından dolayı daha fazla zorbalık davranışı gösterdikleri çıkarımı yapılabilir.

Zorbalık ve yaş

Çocukların fiziksel, sözel ve akran zorbalığı maruziyetlerinde yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Olweus (1994), 7-16 yaş aralığındaki öğrencilere yönelik çalışmasında, erkek ve kızların akran zorbalığı oranlarının yaşa bağlı olarak sistemli bir şekilde azaldığını ve Wolke ve arkadaşları

(2001), dördüncü sınıf öğrencilerin akran zorbalığı kurbanı olmalarının, ikinci sınıf öğrencilere göre daha düşük olduğunu bildirmiştir. Ayrıca, akran zorbalığı maruziyetinin yaşla beraber azalış gösterdiğine yönelik başka çalışmalar da mevcuttur (Collins ve ark., 2004; Eisenberg ve ark., 2003; Hunter ve ark., 2004; Pellegrini ve Long 2002). Bu çalışmanın katılımcı sayısının düşük olması ve yaş aralığının geniş olmaması sebebiyle alanyazında yer alan diğer araştırmaların bulgularıyla uyum sağlamadığı düşünülmektedir. Akran zorbalığı için sosyodemografik değişkenlere ek olarak psikososyal faktörlerin de etkili olduğu belirtilmiştir (Kapçı, 2004). Gelişimin farklı dönemlerinde çocuklar farklı davranış ve tepkiler geliştirebilir. Uzun vadeli etkilerin ve çocukların farklı dönemlerdeki zorbalık maruziyetlerinin belirlenmesi için yaş aralığının geniş tutulduğu çalışmalar faydalı olacaktır.

Zorbalık uygulayan cinsiyet gruplarında yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Akran zorbalığına maruz kalma durumu için genellikle yaşla birlikte düşüş olduğu, akran zorbalığı uygulama durumu için yaşla birlikte artış olduğu bildirilmiştir (Collins ve ark., 2004; Wolke ve ark., 2001). Olweus'un (1994) çalışmasının bulguları, akran zorbalığı uygulamanın yaşla birlikte erkeklerde artarken, kızlarda düştüğü yönündedir. Buna ek olarak, yaş ilerledikçe çocukların özellikle fiziksel zorbalık eğilimlerinin azaldığı da vurgulanmaktadır (Juvonen ve Graham, 2014; Olweus ,1994). Gültekin (2003), yaş ve zorbalık ve mağduriyet durumlarında değişiklik olmayarak, ilerleyen zamanlarda fiziksel şiddetin sözel-duygusal şiddete evrildiğini ve şiddetin devam ettiğini belirtmiştir. Hamurcu'nun (2020) çalışmasında, bu çalışmanın bulgularında olduğu gibi fiziksel ve sözel zorbalık davranışları ile yaş arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgular, Hamurcu'nun (2020) çalışmasının bulgularıyla örtüşmekte ama diğer çalışmalarla örtüşmemektedir. Bu çalışmada, akran zorbalığı sözel ve fiziksel zorbalık olarak değerlendirilmiş ve yaş ile zorbalık uygulayan gruplarda farklılaşma görülmemiştir. Erken dönemde uygulanan zorbalık türü, ilerleyen dönemlerde evrilip farklı bir zorbalık türüne veya dolaylı zorbalığa dönüşebilir. Bu noktada çocukların yaşa göre zorbalığa yatkınlık durumunun da değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Daha geniş yaş aralığını kapsayan detaylı araştırmaların, bu konuda daha açık bir bilgi sunacağı düşünülmüştür.

Zorbalık ve ebeveyn eğitim düzeyi

Anne eğitim düzeyine göre fiziksel zorbalık puanlarında ve akran zorbalığı toplam puanlarında anlamlı farklılık görülmüştür. Bu istatistiksel farklılığa, anneleri ilköğretim mezunu olan çocuklarla üniversite mezunu olan çocuklar ve anneleri lise mezunu olan çocuklarla üniversite mezunu olan çocukların akran zorbalığı ve fiziksel zorbalık puanları arasındaki farklılık neden olmuştur. Kekemeliği olan çocukların baba eğitim düzeyleri ve akran zorbalığı ilişkisi ile ilgili olarak, fiziksel zorbalık ve akran zorbalığı için istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken, sadece sözel zorbalık için anlamlı farklılık bulunmuştur. Gürsoy (2010), annesi okuma yazma bilmeyen çocukların daha fazla zorbalığa maruz kaldığını belirtmiştir. Satan'ın (2006) yaptığı çalışmada annenin eğitim düzeyinin artmasıyla akran zorbalığı davranışının azaldığı belirtilmiştir. Hamurcu (2020) tarafından ilk ve ortaokul dönemi öğrencilerde zorbalık durumunu belirlemeye yönelik yapılan çalışmada, anne ve baba eğitiminin çoğunlukla ilkokul veya ortaokul düzeyinde olduğu; düşük eğitim düzeyine sahip ailelerin sosyal olarak zayıf olması sebebiyle zorbalık durumunun arttığını belirtilmiştir. Ayrıca Gökler (2009), zorbaların sosyal açıdan zayıf ailelere sahip olmasından kaynaklı çevrelerine karşı kıskançlık ve öfke duyguları barındırabildiğini ifade etmiştir. Mercan ve Sarı (2018) tarafından lise öğrencilerini kapsayan çalışmada, anne eğitimi lise ve üniversite düzeyinde olan çocukların sözel zorbalığa, ortaokul düzeyinde olan çocukların cinsel zorbalığa maruz kaldığı; baba eğitim düzeyi ile zorbalık durumu arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür. Yapılan çalışmalarda, ebeveyn eğitim düzeyinin, çocukların duygusal, sosyal ve iletişim becerilerinin gelişimini etkileyen bir unsur olması çocukların akran zorbalığı becerileriyle ilişkili bulunmuştur. Eğitim seviyesi düşük anne ve babaya sahip çocuklar daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır. Ebeveynlerin eğitim seviyesinin düşük olması çocuklara olan tutumlarını etkileyen bir faktördür. Çocukların davranışlarında çevresel faktörlerin etkisi büyük olmakla birlikte genellikle aile içindeki durumu dışarıya yansıtmaktadırlar. Bu noktada ebeveynlerin bilinçlenmesinin, akran zorbalığı maruziyetini azaltacağı düşünülebilir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, kekemeliği olan çocukların kekemelik şiddeti, akran zorbalığı ve zihin kuramı becerileri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı yönündedir. Bu bulgular alanyazındaki çalışmalarla kısmen uyumludur. Kekemeliği olan erkek çocukların akran zorbalığı açısından risk altında olduğu, daha çok fiziksel zorbalığa

maruz kaldıkları ve aile eğitim düzeyinin zorbalık için önem gösterdiği görülmüştür. İlerde yapılacak çalışmalarda, bu alanlara yönelik değerlendirme ve müdahaleler faydalı olabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1.Sonuçlar

Araştırmada, 6-9 yaş aralığındaki kekemelik sorunu yaşayan çocukların kekemelik şiddeti, akran zorbalığı maruziyeti ve zihin kuramı becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, bu üç değişken arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir. Erkek çocuklar, kızlara kıyasla daha fazla fiziksel zorbalığa maruz kalmakta ve bu durum yaşa göre değişmemektedir. Anne eğitim düzeyi düşük olan çocuklar fiziksel, baba eğitim düzeyi düşük olan çocuklar ise sözel zorbalığa daha çok maruz kalmaktadır. Ebeveyn eğitim seviyesinin yükselmesi, zorbalık oranlarını azaltmaktadır.

Bu bulgular, kekemelik terapisi ve müdahalesinde zorbalık deneyimlerinin göz önünde bulundurulmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, ebeveyn eğitim seviyesinin artırılmasıyla zorbalık oranlarının azalabileceği ve çocukların bu konuda daha iyi desteklenebileceği sonucuna varılmıştır. Erkek çocukların fiziksel zorbalığa daha fazla maruz kalması, bu gruba yönelik özel eğitim ve bilgilendirme programlarının geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

6.2.Sınırlılıklar

- Yapılan araştırmanın katılımcı sayısı kekemeliği olan 39 çocuk ile sınırlıdır ve bu durum araştırmanın genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır.
- Veri toplama sürecinde, katılımcılarla gerçekleşen değerlendirmeler, tek oturumda ve art arda gerçekleşmiştir. Bu durum katılımcıların dikkat süresine bağlı olarak teste verilen cevapları ve çocukların test performanslarını ve dolayısıyla araştırmanın güvenilirliğini etkilemiş olabilir.
- Katılımcılar araştırmaya herhangi bir ön taramadan geçmeyip, ebeveynlerin çocuğun ek tanısı olmadığını belirtmesiyle dahil edilmiştir. Bu durum çalışmanın güvenilirliğini azaltmış olabilir.
- Araştırmada, veri toplama süresinin uzun olması sebebiyle kısa sürede tamamlanabilmesi, net ve anlaşılır maddelere sahip olması ve zorbalık uygulayan cinsiyete yönelik maddelere yer vermesi sebebiyle geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmamış ve puanlaması danışman ve araştırmacı tarafından yapılmış Akran Zorbalığı Anketi kullanılmıştır.

6.3.Öneriler

6.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler

- Kekemeliği olan çocukların akran zorbalığı maruziyetlerini değerlendirerek terapi süreçlerini devam ettirmek, kekemeliği etkileyen çevresel faktörlere yönelik müdahalede bulunulmasını kolaylaştırabilir.
- Kekemeliği olan çocukların zihin kuramı becerilerinin değerlendirilmesi, terapi süreçlerinde duygu ve düşünceleri anlama, niyet okuma, çıkarım yapma gibi aşamalarla ilgili bilgi sağlayarak terapi hedeflerinin belirlenmesine yardımcı olabilir.

6.3.2. Araştırmaya yönelik öneriler

- Araştırmada, akran zorbalığını ölçmek için, alanyazında yer alan geçerli ve güvenilir ölçme araçları seçilerek çalışma tekrarlanabilir.
- İleride yapılacak olan çalışmalarda, örneklem grubunda yer alan katılımcı sayılarının arttırılması, çalışmanın genellenebilirliği açısından fayda sağlayabilir.
- İlerleyen çalışmalarda kekemeliği olan çocuklar cinsiyet ve yaş değişkenine göre gruplama yapılarak kekemelik şiddeti, akran zorbalığı maruziyeti ve zihin kuramı becerilerindeki ilişki araştırılabilir.
- İlerleyen süreçlerde kekemeliği olan çocukların akran zorbalığındaki kurban ve zorba rollerinin belirlenmesine yönelik nitel çalışmaların faydalı olabileceği düşünülmektedir.
- Maruz kalınan zorbalığın, kekemeliğe yönelik olduğu veya başka sebepler etkisiyle gerçekleştiği ile ilgili ayrıma bakılarak çalışmalar detaylandırılabilir.
- Kekemeliği olan çocuklar, akıcılık bozukluğu olmayan akranları ile karşılaştırılarak akran zorbalığı ve zihin kuramı becerileri arasındaki ilişki incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Abeduto L., Short Meyerson K., Dolish J., Benson G. (2004). Relationship between theory of mind and language ability in children and adolescents with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 48, (150-159). <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2004.00524.x>
- ASHA. Definitions of Communication Disorders and Variations. <https://www.asha.org/policy/RP1993-00208/> Erişim Tarihi: 01.10.2022.
- Alikaşifoğlu M., Erginoz E., Ercan O., Uysal O., Kaymak D.A., İlter O. (2004) Violent behaviour among Turkish high school students and correlates of physical fighting. *European Journal of Public Health*, 14, (173–177). <https://doi.org/10.1093/eurpub/14.2.173>
- Atalay A. (2010) Akran zorbalığı gösterme ve akran zorbalığına maruz kalmanın cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey, anne-baba tutumları, arkadaş ilişkileri ve benlik saygısı ile ilişkisi. *Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Dicle Üniversitesi, Diyarbakır*.
- Aybay L.E. (2009). 8-12 yaş grubu kekeme çocukların kaygı, sosyal fobi ve IQ yönünden tetkiki. *Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, İstanbul*.
- Aydoğuş M. (2022). Kekemeliği olan yetişkinlerin dikkat becerileri, kekemelik özellikleri ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir*.
- Badenes L.V., Clemente-Estevan R.A., Garcia-Bacete F.J. (2000) Theory of mind and peer rejection at school. *Journal of Social Development*. 9(3). <http://dx.doi.org/10.1111/1467-9507.00125>
- Baldry A.C., Farrington D.P. (1999) Types of bullying among Italian school children. *Journal of Adolescent*. 22, (423-426). <https://psycnet.apa.org/doi/10.1006/jado.1999.0234>
- Bates E. (1978). *The Emergence of Symbols*. New York: Academic Press.
- Berdondini L. ve Smith P.K. (1996). Cohesion and power in the families of children involved in bully/victim problems at school, *Journal of Family Therapy*, (18),99–102.
- Berger K.S. (2007). Update on bullying at school: science forgotten?. *Developmental Review*. 27(1), (90-126). <https://doi.org/10.1016/j.dr.2006.08.002>
- Blomgren M. (2013). Behavioral treatments for children and adults who stutter. *Psychology Research and Behavior Management*, 6, (9-19).
- Blood G.W., Blood I.M., Tellis G., Gabel R. (2001). Communication apprehension and self-perceived communication competence in adolescents who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 26(3), (161-178). [http://dx.doi.org/10.1016/S0094-730X\(01\)00097-3](http://dx.doi.org/10.1016/S0094-730X(01)00097-3)
- Blood G. W., Blood I.M. (2004). Bullying in adolescents who stutter: communicative competence and self-esteem. *Contemporary Issues in Communication Science and Disorders*. 31, (69-79). <https://doi.org/10.1044/cicsd.31.S.69>
- Blood G.W., Blood I.M. (2007). Preliminary study of self-reported experience of physical aggression and bullying of boys who stutter: relation to increased anxiety. *Perceptual and Motor Skills*. 104, (1060–1066). <https://doi.org/10.2466/pms.104.4.1060-1066>
- Blood G., Blood I. (2016). Long-term consequences of childhood bullying in adults who stutter: Social anxiety, fear of negative evaluation, self-esteem and satisfaction with life. *Journal of Fluency Disorders*. 50, (72–84). <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2016.10.002>
- Bloom L., Lahey M. (1978). *Language Development and Language Disorders*. New York: John Wiley & Sons. Inc.
- Blumgart E., Tran Y., Craig A. (2010) Social anxiety disorder in adults who stutter. *Depression and Anxiety*. 27(7):687–692.

- Bosshardt H. (2006). Cognitive processing load as a determinant of stuttering: Summary of a research programme. *Clinical Linguistics and Phonetics*, 20(5), (371–385). <https://doi.org/10.1080/02699200500074321>
- Boulton M.J., Bucci E., Hawker D.S.J. (1999) Swedish and English secondary school pupils' attitudes towards, and conceptions of bullying: Concurrent links with bully/victim involvement. *Scandinavian Journal of Psychology*, 40, (277-284). <https://doi.org/10.1111/1467-9450.404127>
- Boulton M.J., Smith P.K. (1994) Bully/victim problems in middle school children: Stability, self-perceived competence, peer perceptions and peer acceptance. *British Journal of Educational Psychology*, 12, (315-329). <https://doi.org/10.1111/j.2044-835X.1994.tb00637.x>
- Bowers L., Smith P.K. ve Binney V. (1992). Cohesion and power in the families of children involved in bully/victim problems at school. *Journal of Family Therapy* (14), 371–387.
- Bretherton I., McNew S., Beeghly-Smith M. (1981) Early Person Knowledge as Expressed in Gestural and Verbal Communication When do Infants Acquire A „Theory of Mind”. In M.E. Lamb ve L.R. Sherod (Eds) *Infant social cognition*, Hillsdale, NJ Erlbaum
- Brüne M., Brüne-Cohrs U. (2006) Theory of mind evolution, ontogeny, brain mechanisms and psychopathology. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 30, (437-455). <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2005.08.001>
- Calero C., Salles A., Semelman M., Sigman, M. (2013). Age and gender dependent development of theory of mind in 6-to 8-years old children. *Frontiers in Human Neuroscience*, (7), 1-7.
- Camodeca M., Goossens F.A., Terwogt M.M. (2002) Bullying and victimization among school-age children: Stability and links to proactive and reactive aggression. *Social Development*, 11 (3) (332-345). <http://dx.doi.org/10.1111/1467-9507.00203>
- Cangi M.E., Erim A. (2021) Comparison of children who do and do not stutter regarding dimensions of temperament, aspects of attention-deficit hyperactivity disorder and anxiety types. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 11(61), 263-279. <http://turkpsdrdergisi.com/index.php/pdr/article/view/964>
- Cangi M.E. (2008) Kekemeliği olan ve olmayan ergenlerin çok boyutlu mükemmeliyetçilik düzeylerinin karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.*
- Craig A., Tran Y. (2014) Trait and social anxiety in adults with chronic stuttering: Conclusions following meta-analysis. *Journal of Fluency Disorders*, 40, (35-43). <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.jfludis.2014.01.001>
- Christensen L.B., Johnson R.B., Turner L.A. (2010). *Research Methods, Design, And Analysis* (11th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Cicchetti D., Rogosch F.A., Maughan A., Toth S.L., Bruce J. (2003): False belief understanding in maltreated children. *Development and Psychopathology*, 15, (1067–1091). <https://doi.org/10.1017/s0954579403000440>
- Collins K., McAleavy G., Adamson G. (2004) Bullying in schools: a Northern Ireland study. *Educational Research*, 46 (1), (55-71). <https://doi.org/10.1080/0013188042000178827>
- Cutting A.L., Dunn J. (1999): Theory of mind, emotion understanding, language and family background: individual differences and interrelations. *Child Development*, 70, (853–865). <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00061>
- Çiloğan B. (2022). 9-12 yaş arası çocuklarda akran zorbalığı ve arkadaş ilişkileri. *Yüksek lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Akdeniz Üniversitesi, Antalya.*
- Davis S., Howell P., Cooke F. (2002). Sociodynamic relationships between children who stutter and their non-stuttering classmates. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43 (7), (939–947). <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00093>

- Demirsoy E.N. (2022) Ebeveynin konuşma hızının kekemeliği olan çocuğun kekemelik şiddeti, sıklığı ve konuşma hızı üzerine etkisinin çevrimiçi ve yüz yüze olarak incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.*
- Dehqan A., Salehi M. (2019) Differences of the theory of mind (ToM) in children who stutter. *Jundishapur Scientific Medical Journal*, 18(1), (31-39).
- Drayna D., Kilshaw J., Kelly J. (1999) The sex ratio in familial persistent stuttering. *American Journal Of Human Genetics*. 65(5); 1473. <https://doi.org/10.1086%2F302625>
- Dökmen Ü. (2008). Yaşama Yerleşmek (1. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- DSM-IV-TR (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) (2005)
- Köroğlu E. (2013) Diagnostic and statistical manual of mental disorders. Am Psychiatric Assoc. Hekimler Yayın Birliği. Edition F, (21), Ankara.
- Ege P. (2006) Baş makale: farklı engel gruplarının iletişim özellikleri ve öğretmenlere öneriler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 7 (2), (1-23). https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000099
- Eisenberg M.E., Neumark-Sztainer D., Perry C.L. (2003) Peer harassment, school connectedness, and academic achievement. *Journal of School Health*, 73 (8), (311-316). <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2003.tb06588.x>
- Embrechts M., Ebben H. (1999). A comparison between the interactions of stuttering and nonstuttering children and their parents. *Paper presented at the Fifth Oxford Disfluency Conference, Oxford, UK*
- Eşkisü, M. (2014). The relationship between bullying, family functions, perceived social support among high school students. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 159, 492-496. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.412>
- Felsenfeld S., Kirk K.M., Zhu G., Statham D.J., Neale M.C., Martin N.G. (2000) A study of the genetic and environmental etiology of stuttering in a selected twin sample. *Behavior Genetics*. 30(5), (359-66). <https://doi.org/10.1023/a:1002765620208>
- Flouri E. ve Buchanan A. (2003). The role of mother involvement and father involvement in adolescent bullying behavior. *Journal of Interpersonal Violence*, (18), 634-44.
- Girli A., Tekin D. (2011). İşitme engelli olan bireyler ve zihin kuramı. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*. (30),(238-249).
- Gökler R. (2009) Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, (2)511-537.
- Guitar B. (2014) Stuttering: an Integrated Approach to Its Nature and Treatment. Lippincott Williams & Wilkins. 4. Edition (7-60).
- Gültekin Z. (2003). Akran zorbalığı belirleme ölçeği geliştirme çalışması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara*
- Gürsoy E.C. (2010). Ergenlerde sosyodemografik özelliklere ve algılanan sosyal destek ile akran zorbalığına maruz kalmanın incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.*
- Hale C.M., Tager Flusberg H. (2005). Social communication in children with autism the relationship between theory of mind and discourse. *Development Autism*. (9), (157-178). <https://doi.org/10.1177/1362361305051395>
- Hearne A., Packman A., Onslow M., ve Quine S. (2008). Stuttering and its treatment in adolescence: The perceptions of people who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 33(2), (81-98). <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2008.01.001>
- Hezel D.M., McNally R.J. (2014). Theory of mind impairments in social anxiety disorder. *Behavior Therapy*. 45(4),(530-540). <https://doi.org/10.1016/j.beth.2014.02.010>

- Hugh-Jones S., Smith P. (1999). Self-reports of short and longterm effects of bullying on children who stammer. *British Journal of Educational Psychology*, 69 (2), (141–158). <https://doi.org/10.1348/000709999157626>.
- Hughes C., Jaffee S.R., Happe F., Taylor A., Caspi A., Moffitt T.E. (2005): Origins of individual differences in theory of mind: From nature to nurture? *Child Development*, 76, (356–370). <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00850.x>
- Hunter S.C., Boyle J.M.E., Warden D. (2004) Help seeking amongst child and adolescent victims of peer-aggression and bullying: The influence of school-stage, gender, victimisation, appraisal, and emotion. *British Journal of Educational Psychology*, 74 (375-390). <https://doi.org/10.1348/0007099041552378>
- Juvonen J., Graham S. (2014) Bullying in Schools: The power of bullies and the plight of victims. *Annual Review of Psychology*, 65, (159–85). <http://dx.doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115030>
- Kalliotis P. (2000) Bullying as a special case of aggression: Procedures of cross-cultural assessment. *School Psychology International*, 21(1), (47–64). <https://doi.org/10.1177/0143034300211004>
- Kapçı E.G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Kara İ., Karamete A. (2018). Kekemeliği olan yetişkinlerin okul çağındaki akran zorbalığı mağduriyetlerinin belirlenmesi: ön çalışma. *Dil Konuşma ve Yutma Araştırmaları Dergisi*, 1(1), (50-61). <https://dergipark.org.tr/en/pub/dkyad/issue/44793/557201>
- Karras J., Walden T.A., Conture E.G., Graham C.G., Arnold H.S., Hartfield K.N. (2006). Relation of emotional reactivity and regulation tu childhood stuttering. *Journal of Communication Disorders*, 32, (402-423). <https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2005.12.004>
- Kartal H., Bilgin A. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler ve öğrenim gören öğrencilerin zorbalığa yönelik görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), (539-562).
- Kartal H., Bilgin A. (2012). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığın nedenleri ile ilgili algıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(1).
- Kleinow J., Smith A. (2000). Influences of length and syntactic complexity on the speech motor stability of the fluent speech of adults who stutter. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 43(2), (548-559). <https://doi.org/10.1044/jslhr.4302.548>
- Konrot A. (1998). Sözel dil ve konuşma sorunları. *Lisans Tamamlama Programı Tezi*. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Korkmaz A. (2016). Siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT Akademi*, 1(2), (620-639).
- Korkmaz, A. (2020). Sürdürülebilirlik için drama eğitim programının 48-60 aylık çocukların zihin kuramı ve empatik becerilerine etkisi, *Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Doktora tezi*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kudal- Ertaş, İ. (1990). Ankara ili ilkokul çağı çocuklarında konuma, ses ve akıcılık bozukluğu dağılımının incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Hacettepe Üniversitesi Ankara.
- Langevin M. (2009). The peer attitudes toward children who stutter scale: Reliability, known groups validity, and negativity of elementary school-age children's attitudes. *Journal of Fluency Disorders*, 34(2):72-86. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2009.05.001>
- Langevin M., Bortnick K., Hammer T., Wiebe E. (1998). Teasing/bullying experienced by children who stutter: Toward development of a questionnaire. *Contemporary Issues in Communication Science and Disorders*, 25 (Spring), 8-20. https://doi.org/10.1044/cicsd_25_S_8
- Lattermann C., Euler H.A., Neumann K. (2008) A randomized control trial to investigate the impact of the Lidcombe Program on early stuttering in German speaking preschoolers. *Journal of fluency disorders*. 33(1):52-65. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2007.12.002>
- Lowenstein L.F. (1978). Who is the bully? *Bulletin of the British Psychological Society*, 31, (147-149).

- McAllister J., Colliert J., Shepstone L. (2013) The impact of adolescent stuttering and other speech problems on psycho- logical well-being in adulthood: Evidence from a birth cohort study. *Int J Language Communication Disorders*. 48 (4), (458–468). <https://doi.org/10.1111/1460-6984.12021>
- Mercan H., Yıldırım-Sarı H. (2018). Lise öğrencilerinde akran zorbalığı ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi. *FNJN Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 26(1), (21-29). <https://doi.org/10.26650/FNJN.38717>
- Mutlu A.İ., Bacık Tırank Ş., Gündüz B. (2020). 6 ve 16 yaş okul çocukları arasındaki SSI-4-TR / KEŞİDA-4 dördüncü baskısının türkçe versiyonunun güvenilirliği ve geçerliliği. *Izmir Democracy University Health Sciences Journal*, 3(2), 135-144.
- Nation M., Vieno A., Perkins D.D. ve Santinello M. (2008). Bullying in school and adolescent sense of empowerment: An analysis of relationships with parents, friends, and teachers. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, (18), 211-232.
- Olweus D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell Publishers.
- Olweus D. (1994). Bullying at school. In *Aggressive behavior* (pp. 97-130). Springer, Boston, MA.
- Olweus D. (1994) Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35 (7): 1171-1190. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x>
- Olweus D. (1999). The nature of school bullying: A cross national perspective. P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano & P. Slee (Eds.), *The nature of school bullying: A cross national perspective* (7-27). Routledge.
- Oyler M.E. (1992). Self Perception and sensitivity in stuttering adults. *Paper presented at the Annual Conctionion oh the American Speech-Language-Hearing Association*, San Antonio, TX.
- Pears K.C., Fisher P.A. (2005) Emotion understanding and theory of mind among maltreated children in foster care: Evidence of deficits. *Development and Psychopathology*, 17, 47–65. <https://doi.org/10.1017/s0954579405050030>
- Pedreno C., Pousa E., Navarro J.B., Pàmias M., Obiols J.E. (2017). Exploring the components of advanced theory of mind in autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 47(8), 2401-2409. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3156-7>
- Pekel-Uludağlı N., Uçanok Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-92.
- Pellegrini A.D., Long J.D. (2002) A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, (259-280). <https://doi.org/10.1348/026151002166442>
- Pişkin M. (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, (531-562). <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TWpFME1qST0/okul-zorbaligi-tanimi-turleri-iliskili-oldugufaktorler-ve-alinabilecek-onlemler>.
- Pişkin M., Ayas T. (2005). Zorba ve kurban lise öğrencilerinin utangaçlık, içedönüklük, dışadönüklük ve özsaygı değişkenleri bakımından incelenmesi. VIII. Ulusal Psikolojik 75 Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde Sunulmuş Bildiri (21-23 Eylül). *Atatürk Eğitim Fakültesi*, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Peterson C.C., Siegal M. (2002). Mindreading and moral awareness in popular and rejected preschool- ers. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 205–224. <http://dx.doi.org/10.1348/026151002166415>
- Premack D., Woodruff G. (1978) Does the chimpanzee have a theory of mind? *Behavioral and Brain Sciences*, (1), (515-526). <https://doi.org/10.1017/S014mercan0525X00076512>
- Rigby K. (2002). *New Perspectives On Bullying*. Jessica Kingsley Publishers.

- Salı G. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarında akran ilişkilerinin ve akran şiddetine maruz kalmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2), 195-216.
- Sarı O.T. (2014). Zihin Kuramı ve Pratik Uygulamalar. Eğiten Kitap.
- Sarıbeyoğlu N.S. (2007). Lise öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ile zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.*
- Satan A. (2006). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler İle İlişkisi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, *Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul*
- Scaife M., Bruner J.S. (1975). The Capacity for Joint Visual Attention in the Infant. *Nature*. 253, 265-266.
- Seals D., Young J. (2003). Bullying and victimization: prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38(152), 735-748.
- Shakoo S., Jaffee S.R., Bowes L., Ouellet-Morin I., Andreou P., Happé F., Moffitt T.E., Arseneault L. (2012). A prospective longitudinal study of children's theory of mind and adolescent involvement in bullying. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 53(3), (254-261). <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2011.02488.x>
- Sheehan J.G. (1970) Stuttering: Research and Therapy.
- Smith P.K., Cowie H., Sharp S. (1994). Working directly with pupils involved in bullying situations. *School bullying: Insights and perspectives*, 193-212. <https://doi.org/10.4324/9780203425497>
- Smith A., Sadagopan N., Walsh B., Weber-Fox C. (2010). Increasing phonological complexity reveals heightened instability in inter-articulatory coordination in adults who stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 35(1), 1-18. <https://10.1016/j.jfludis.2009.12.001>
- Smith P.K. (2017). Bullying and theory of mind: A review. *Current Psychiatry Reviews*, 13(2), 90-95. <https://doi.org/10.2174/1573400513666170502123214>
- Şahin B., Bozkurt A., Usta M.B., Aydın M., Çobanoğlu C., Karabekiroğlu K. (2019). Zihin kuramı: gelişimi, nörobiyoloji, ilişkili alanlar ve nörogelişimsel bozukluklar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(1), (24-41) <https://0.18863/pgy.390629>
- Tattum D., Tattum E. (2017). Social education and personal development. Routledge
- Topbaş S. (1998). Çocukluk çağı dil sorunlarının doğal olmayan ortamlarda işlevsel iletişimsel yaklaşım ile değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2).
- Topbaş S. (2015). Dil ve Kavram Gelişimi. Kök Yayıncılık. 6. Basım (29-38). Ankara.
- Ulusoy A.S. (2021) Kekeleyen bireylerin öz-şefkatleri, olumsuz değerlendirilme korkuları ve kekemelik şiddetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sağlık bilimleri Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.*
- Uysal H., Dinçer Ç. (2012) Okul öncesi dönemde akran zorbalığı. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*. 5(4), 468-483.
- Veenstra R., Lindenberg S., Oldehinkel A. (2005) Bullying and victimization in elementary schools: A comparison of bullies, victims, bully/victims, and uninvolved preadolescents. *Development Psychology*, 41 (4): 672-682. <http://dx.doi.org/10.1037/0012-1649.41.4.672>
- Wakaba Y. (1997). Research on temperament of stuttering children with early onset. *Journal of Fluency Disorders*, 2(22), 97. [http://dx.doi.org/10.1044/1092-4388\(2009/07-0065\)](http://dx.doi.org/10.1044/1092-4388(2009/07-0065))
- Walker S. (2005) Gender differences in the relationship between young children's peer-related social competence and individual differences in theory of mind. *Journal of Genetic Psychology*, 166, (297-312). <https://doi.org/10.3200/gntp.166.3.297-312>

- Wellman H.M., Cross D., Watson J. (2001). Meta-analysis of theory of mind development: the truth about false belief. *Child Development*. 72, 655-684. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00304>
- WHO. (1993) The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: diagnostic criteria for research: World Health Organization.
- Wittke-Thompson J.K., Ambrose N., Yairi E., Roe C., Ober C., Cox N.J. (2007). Genetic studies of stuttering in a founder population. *Journal of Fluency Disorders*. 32(1); 33-50. <https://doi.org/10.1016%2Fj.jfludis.2006.12.002>
- Wolke D., Woods S., Stanford K. (2001) Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: Prevalence and school factors. *British Journal of Psychology*, 92: 673-696. <http://dx.doi.org/10.1348/000712601162419>
- Yairi E. (2007). Subtyping stuttering I. A review. *Journal of Fluency Disorders*, 32, 165-196. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2007.04.001>
- Yairi E., Ambrose N. (2005). Early childhood stuttering. Austin, TX: Pro-Ed.
- Yairi E., Ambrose, N.G. (2013) Epidemiology of stuttering: 21st century advances. *Journal of Fluency Disorders*. 38(2). (66-87). <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2012.11.002>
- Yairi E., Ambrose N.G., Paden E.P., Throneburg R.N. (1996). Predictive factors of persistence and recovery: pathways of childhood stuttering. Comparative Study. *Journal of Communication Disorders*, 29(1), (51-77). [https://doi.org/10.1016/0021-9924\(95\)00051-8](https://doi.org/10.1016/0021-9924(95)00051-8)
- Yairi E., Seery C.H. (2023). Stuttering: Foundations And Clinical Applications, (3rd edition). San Diego, CA: Plural Publishing.
- Yairi E., Seery C.H. (2015). Stuttering: Foundations and clinical applications: Pearson.
- Yılın S. (2023). Sözel ve sözel olmayan zihin kuramı görevlerinin 48-72 aylık çocukların dil düzeyi ile ilişkisinin incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.*

EK 2. G-POWER ANALYSİS

Olayın Görüş Sıklığına Göre Kitle Bilindiği Durumda Örneklem Genişliği :

N	50000	
t	1,96	3,8416
p	0,05	
q	0,95	
d	0,05	0,0025

Formül $n = N t^2 pq / d^2 (N-1) + t^2 pq$

pay	9123,80	
payda 1	125,00	
payda 2	0,18	
payda	125,18	
pay/payda	72,89	

n= 73

% 95 güven aralığında $\pm 0,05$ sapma ile 50000 hastadan 73 hasta seçmek yeterlidir.

EK 3. ONAM FORMU

KEKEMELİĞİ OLAN OKUL ÇAĞI DÖNEMİ ÇOCUKLARDA AKRAN ZORBALIĞI VE ZİHİN KURAMI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bu çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Özlem OĞUZ danışmanlığında Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nermin KUCUR tarafından yürütülmektedir.

Bu araştırmada, kekemeliği olan 6-9 yaş aralığında olan çocukların, kekemelik şiddeti, akran zorbalığına maruz kalma durumları ve zihin kuramı becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmaktadır.

Çalışmaya dahil olacak katılımcılara, Katılımcı Bilgi Formu, Akran Zorbaları Anketi Kekemelik Şiddeti Değerlendirme Aracı 4-TR ve Zihin Kuramı Testleri uygulanacaktır. Çalışmaya katılmanız, kekemeliği olan çocukların akran zorbalığı maruziyetinin öğrenilmesi ve kekemelik şiddeti ile zihin kuramı becerileri arasındaki ilişkiyle ilgili alanyazına katkıda bulunacaktır.

Araştırmanın amacını, katılım sebebimi ve yapmam gereken sorumlulukları anladım. Çalışma için elde edilen verilerin, isimsiz olarak yayınlanacağını biliyorum ve kabul ediyorum. Herhangi bir problem ile karşılaşılmasında ya da devam etmek istemediğimde çalışmayı bırakabileceğimi ve bunun herhangi bir sorun teşkil etmeyeceğini biliyorum ve çocuğumun çalışmaya katılmasını kabul ediyorum.

Ad Soyad:

Tarih:

İmza:

EK 4. DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Sayın Anne/Baba,

Bu formda, kekemeliği olan 6-9 yaş arası çocukların akran zorbalığı ve zihin kuramı becerileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bir araştırma için çocuğunuz ve sizinle ilgili sorular yer almaktadır. Araştırma sonuçlarının güvenilirliği için her soruyu dikkatli bir şekilde okuyarak yanıtlayınız.

Katkınız için şimdiden teşekkür ederim.

DKT Nermin KUCUR

1. Çocuğunuzun Adı, Soyadı:

2. Doğum Tarihi (Gün/Ay/Yıl):

3. Cinsiyeti:

- Kız
 Erkek

4. Uygulamaya Katılan Çocuğunuz da Dahil Olmak Üzere Çocuklarınızın Sayısı:
.....

5. Annenin Yaşı:

6. Annenin Eğitim Düzeyi:

- İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Yüksekokul
 Üniversite
 Açıköğretim
 Yüksek Lisans (Master/Doktora)
 Diğer (lütfen belirtiniz):

7. Annenin mesleği:

8. Babanın yaşı:

9. Babanın Eğitim Düzeyi:

- İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Üniversite
 Açıköğretim
 Yüksek Lisans (Master/Doktora)
 Yüksekokul
 Diğer (lütfen belirtiniz):

10. Babanın Mesleği:

EK 5. KEKEMELİK ŞİDDETİ DEĞERLENDİRME ARACI-4-TR

Kekemelik Şiddeti Değerlendirme Aracı-4

KEŞİDA-4

Araştırmacı Kayıt Formu

Kişilik Bilgileri

İsim & Soyisim _____ Erkek Kadın

Sınıf _____ Doğum Tarihi _____

Test Tarihi _____ Yaşı _____

Okul _____ Uygulayıcı _____

Okul Öncesi Okul Çağı Yetişkin Okuma Bilen Okuma Bilmeyen

Sıklık

Okuma Bilenler Tablosu

1.Okuma Görevi		2.Konuşma Görevi	
%	Puan	%	Puan
1	2	1	2
2	4	2	3
3-4	5	3	4
5-7	6	4-5	5
8-12	7	6-7	6
13-20	8	8-11	7
21&üstü	9	12-21	8
		22&üstü	9

Sıklık Puanı
(1.Görev+2.Görev)

Süre

1 ile 10 Saniye , En Yakın - En Uzun

3 Kekeleme Olayının Ortalaması

	Puan
Kısa Süreli (.5sn.veya daha az)	2
Yarım saniye (.5 - .9 saniye)	4
1 saniye (1.0 - 1.9 saniye)	6
2 saniye (2.0 - 2.9 saniye)	8
3 saniye (3.0 - 4.9 saniye)	10
5 saniye (5.0 - 9.9 saniye)	12
10 saniye (10.0 - 29.9 saniye)	14
30 saniye (30.0 - 59.9 saniye)	16
1 dakika (60sn. veya daha fazla)	18

Süre Puanı

Sekonder Davranışlar

Değer 0 = yok
1 = bakmadığın sürece farkedilmez
2 = gözlemci çok az farkedebilir
3 = dikkat dağıtıcı
4 = çok dikkat dağıtıcı
5 = şiddetli

Rahatsız Edici Sesler: Gürültülü nefes almak,ısıklık çalmak, burnunu çekmek,üfleme,tıklama sesleri
0 1 2 3 4 5 _____

Yüz İfadeleri: Çene oynatma,dil çıkartmak, dudakları bastırmak,çene kası hareketleri
0 1 2 3 4 5 _____

Baş Hareketleri: İleri,geri,sağ / sola çevirmek, yetersiz göz teması,sürekli etrafına bakınmak
0 1 2 3 4 5 _____

El ve Ayak Hareketleri:Kol ve el hareketleri,ellerini yüze koymak,bacak hareketleri ve ayak hareketleri
0 1 2 3 4 5 _____

Sekonder Davranış Puanı

KEŞİDA-4 / TOPLAM PUAN

Sıklık ____+Süre ____ + Sekonder Davranışlar ____ = Toplam Puan ____ Yüzde ____ Şiddeti ____

56

EK 6. 6-7 YAŞ İKİNCİ DÜZEY YANLIŞ İNANÇ TESTLERİ

YANLIŞ İNANÇ TESTLERİ KAYIT FORMLARI

Çocuğun adı, soyadı :..... Değerlendirme Tarihi: / / 202....
Doğum Tarihi :..... Cinsiyet : (K) (E)
Değerlendiren :.....

1. DÜZEY TESTLER

Sally & Anne

1.soru	2.soru	3.soru

Açıklamalar:.....
.....

2. DÜZEY TESTLER

2. Düzey, yer değiştirme testi- "Çikolata Testi"

1.soru	2.soru

Açıklamalar:.....
.....
.....

2. Düzey Dondurma Kamyonu Testi

1.soru	2.soru

Açıklamalar:.....
.....
.....

EK 7. 8-9 YAŞ ÜÇÜNCÜ DÜZEY YANLIŞ İNANÇ TESTLERİ

GARİP HİKAYELER TESTİ KAYIT FORMU (ÇOCUK)

Çocuğun adı, soyadı :..... Değerlendirme Tarihi:/....../202...
Doğum Tarihi :..... Cinsiyet : (K) (E)
Değerlendiren :.....

Akli Durumlar	Puan
1)	
2)	
3)	
4)	
5)	
6)	
7)	
8)	

Hayvan Hikayeleri	Puan
1)	
2)	
3)	
4)	
5)	
6)	
7)	
8)	

Doğal Fiziksel Hikayeler	Puan
1)	
2)	
3)	
4)	
5)	
6)	
7)	
8)	

Yeni Fiziksel Hikayeler	Puan
1)	
2)	
3)	
4)	

GAF TANIMA TESTİ KAYIT FORMU

Çocuğun adı, soyadı :.....

Değerlendirme Tarihi: .../.../202...

Doğum Tarihi :.....

Cinsiyet : (K) (E)

Değerlendiren :.....

Gaf hikayeleri			Kontrol hikayeleri		
Hikaye 1	1	0	Hikaye 1	1	0
Hikaye 2	1	0	Hikaye 2	1	0
Hikaye 3	1	0	Hikaye 3	1	0
Hikaye 4	1	0	Hikaye 4	1	0
Hikaye 5	1	0	Hikaye 5	1	0
Hikaye 6	1	0	Hikaye 6	1	0
Hikaye 7	1	0	Hikaye 7	1	0
Hikaye 8	1	0	Hikaye 8	1	0
Hikaye 9	1	0	Hikaye 9	1	0
Hikaye 10	1	0	Hikaye 10	1	0

ÇOCUK GÖZ TESTİ KAYIT FORMU

Çocuğun adı, soyadı :

Değerlendirme Tarihi: .../.../202...

Doğum Tarihi :

Cinsiyet : (K) (E)

Değerlendiren :

E	A	kıskanmış	korkmuş	rahatlamış	nefret ediyor
K	1	nefret ediyor	şaşırılmış	nazik	öfkeli
K	2	kaba	öfkeli	şaşırılmış	üzgün
E	3	arkadaşça	üzgün	şaşırılmış	endişeli
E	4	rahatlamış	canı sıkın	şaşırılmış	heyecanlı
E	5	yaptığı şey için üzgün hissediyor	birine bir şey yaptırıyor	şaka yapıyor	rahatlamış
E	6	nefret ediyor	kaba	endişeli	sıkılmış
E	7	yaptığı şey için üzgün hissediyor	sıkılmış	bir şey ilgisini çekmiş	şaka yapıyor
E	8	bir şeyi hatırlıyor	mutlu	arkadaşça	kızgın
K	9	rahatsız olmuş	nefret ediyor	şaşırılmış	bir şey düşünüyor
E	10	nazik	utangaç	inanmıyor	üzgün
E	11	emrediyor	umut ediyor	kızgın	iğrenmiş
E	12	aklı karışmış	şaka yapıyor	üzgün	ciddi
K	13	bir şey düşünüyor	canı sıkın	heyecanlı	mutlu
E	14	mutlu	bir şey düşünüyor	heyecanlı	nazik
K	15	inanmıyor	arkadaşça	oynamak istiyor	rahatlamış
K	16	kararını vermiş	şaka yapıyor	şaşırılmış	sıkılmış
K	17	kızgın	arkadaşça	kaba	biraz endişeli
E	18	üzücü bir şey hakkında düşünüyor	kızgın	emrediyor	arkadaşça
K	19	kızgın	hayal kuruyor	üzgün	bir şey ilgisini çekmiş
E	20	nazik	şaşırılmış	memnun değil	heyecanlı
K	21	bir şey ilgisini çekmiş	şaka yapıyor	rahatlamış	mutlu
K	22	şen	nazik	şaşırılmış	bir şey düşünüyor
K	23	şaşırılmış	bir şey hakkında emin	şaka yapıyor	mutlu
E	24	ciddi	yaptığından utanmış	kafası karışmış	şaşırılmış
E	25	utangaç	suçlu	hayal kuruyor	endişeli
K	26	şaka yapıyor	rahatlamış	sinirli	pişman
E	27	yaptığından utanmış	heyecanlı	inanmıyor	memnun
E	28	iğrenmiş	nefret ediyor	mutlu	sıkılmış

Açıklamalar:.....

.....

EK 8. AKRAN ZORBALIĞI ANKETİ

AKRAN ZORBALIĞI ANKETİ

A. FİZİKSEL ZORBALIK

1. Okuldaki öğrenciler seni itti mi?
 - Asla
 - Haftada 1-2 gün
 - Haftada 3 veya daha fazla gün
2. Okulundaki öğrenciler seni itti ise bu kim tarafından yapıldı?
 - Kız
 - Erkek
 - Bir grup
3. Okulundaki öğrenciler seni tekmeledi mi?
 - Asla
 - Haftada 1-2 gün
 - Haftada 3 veya daha fazla gün
4. Okulundaki öğrenciler seni tekmeledi ise bu kim tarafından yapıldı?
 - Kız
 - Erkek
 - Bir grup
5. Okulundaki öğrenciler sana vurdu mu?
 - Asla
 - Haftada 1-2 gün
 - Haftada 3 veya daha fazla gün
6. Okulundaki öğrenciler sana vurdu ise bu kim tarafından yapıldı?
 - Kız
 - Erkek
 - Bir grup
7. Okulundaki öğrenciler el kol şakası yaparak seni rahatsız etti mi?
 - Asla
 - Haftada 1-2 gün
 - Haftada 3 veya daha fazla gün
8. Okulundaki öğrenciler el kol şakası yaparak seni rahatsız etti ise bu kim tarafından yapıldı?
 - Kız
 - Erkek
 - Bir grup